

บทที่ 2

สังคมไทยกับภาพลักษณ์ของ “ชาวจีนในไทย” ในนวนิยายช่วงทศวรรษ 2480-2500

ภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยาย ในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ถือได้ว่ามีความสอดคล้อง และสัมพันธ์กับสภาพสังคมในสมัยนั้น เนื่องจากช่วง 3 ทศวรรษนี้เป็นช่วงที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น ประชาธิปไตย ภายใต้การปฏิวัติของกลุ่มคณะราษฎร ที่มีอุดมการณ์ให้สังคมมีความเท่าเทียมกัน อัน เป็นอุดมการณ์ที่คณะราษฎร สรุปรมาจากกระแสความสำนึกทางสังคมของผู้ได้รับการศึกษาส่วน หนึ่งในขณะนั้น ส่งผลให้สังคมในช่วงนี้เกิดการเปลี่ยนแปลง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง พ.ศ. 2475 เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เองได้มีผลต่อการกำหนดทิศทาง และ พัฒนาการทางด้าน เนื้อหาของนวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2480-2500 ทำให้นักเขียนเริ่มที่จะหันไปมองสภาพสังคมและ ตระหนักถึงส่วนรวมมากขึ้น นักเขียนบางส่วนจึงมีจุดมุ่งหมายในการเขียนนวนิยายเพื่อสร้างสรรค์ ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่า

นวนิยายในช่วงนี้เริ่มมีเนื้อหาและตัวละครสะท้อนสภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจใน ช่วงเวลาเดียวกันนี้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่ใช้ฉากภายในประเทศและต่างประเทศ แต่มีนัยแอบแฝงที่ กล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมือง และสภาพสังคม ที่รัฐบาลสั่งห้ามไม่ต้องการให้เผยแพร่แก่ ประชาชน แม้ว่ารัฐบาลจะมีการกวาดล้างการผิดจารกรรม และนวนิยายก็ตาม ซึ่งตัวละครชาวจีน ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่นักเขียนมักจะนำมาเป็นส่วนหนึ่งของนวนิยาย โดยส่วนใหญ่แล้วก็จะให้ ภาพลักษณ์แตกต่างกันออกไป ทั้ง กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มอิทธิพล หรือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ภาพลักษณ์ ต่างๆ เหล่านี้ของชาวจีน สามารถสะท้อนให้เห็นแนวคิดของผู้เขียนนวนิยายที่มีต่อชาวจีน ซึ่งมีส่วน สอดคล้องกับสภาพสังคม การเมือง และพัฒนาการของนวนิยาย ในบทนี้จึงจะเป็นการศึกษาให้เห็น ถึงบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่มีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการของนวนิยาย ตลอดจน ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่สะท้อนผ่านนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2480-2500 อันเป็นช่วงเริ่มต้นของ นวนิยายไทยก่อนจะพัฒนาไปเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพสังคมชาวจีนในไทยชัดเจนมากขึ้น ในช่วงทศวรรษต่อไป รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นสภาพการเมือง สังคมที่มีความผันผวนอย่างมาก ซึ่ง ส่งผลต่อการผลิตนวนิยายไทยในช่วงเวลาต่อมาด้วย

2.1. สภาพทางการเมืองช่วงรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม – รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร สมัยที่ 2

2.1.1) การเมืองไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487 และ พ.ศ. 2491-2500): การเมืองแบบเชอผู้่นำ

หลังจากพระยาพลพลพยุหเสนาพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยการยุบสภาในเดือนกันยายน 2481 และพลตรีหลวงพิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น) ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2481-2487 เป็นช่วงแรกที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นหัวหน้ารัฐบาล การเมืองไทยในช่วงนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำเอานโยบายชาตินิยมและลัทธิทหารมาใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อสร้างพลังสนับสนุนรัฐบาล โดยเฉพาะพลังของประชาชนในเมืองที่เจริญชน และโฆษณาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามท่านผู้่นำ คือ ตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹ โดยชาติในความหมายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ การสร้างชาติให้เป็นดังชาติอารยะทั้งหลาย อันได้แก่ ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน การสร้างชาติไทยของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีเครื่องมือที่สำคัญคือวัฒนธรรม รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้กรอบแนวคิดของหลวงวิจิตรวาทการในแนวคิดเรื่องชาติ มีการรณรงค์และกล่าวถึงเรื่องของวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง รัฐได้นำเอานโยบายที่เรียกว่าเป็นการกลืนกลายทางวัฒนธรรมมาเป็นตัวหลอมละลายวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่มีอยู่ในประเทศ ซึ่งกองทัพและทหารมีบทบาทสำคัญที่สุดในประเทศ สามารถสร้างรัฐชาติให้เข้มแข็ง² การสร้างอุดมการณ์ทหารชาตินิยมนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับแนวคิดจากกลุ่มข้าราชการที่มีแนวคิดชาตินิยมที่มองว่า ระบบราชการเกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้ประชาชนมากกว่ารับใช้พระมหากษัตริย์ ราชการมีอำนาจจากระบบราชการไม่ใช่อำนาจจากพระมหากษัตริย์ กลุ่มข้าราชการมีความสามารถที่จะนำความก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจมาสู่ประเทศชาติในแนวที่ประชาชนต้องการ³ ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงนำเอาแนวความคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายสังคมและเศรษฐกิจเพื่อสร้างอุดมการณ์การปกครองโดยทหารและข้าราชการ⁴

นอกจากนี้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้เข้าแทรกแซงและบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจไทยเพื่อคนไทย นโยบายดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการต่อต้านจักรวรรดินิยม

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย 2475-2500 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544), หน้า 162-207.

² ศาสตราจารย์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ (เชียงใหม่: คริสติน, 2539), หน้า 438.

³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2535), หน้า 144.

⁴ ศาสตราจารย์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, เรื่องเดิม, หน้า 439.

แต่ยังเป็นปฏิปักษ์กับบทบาทของคนจีนในฐานะนักลงทุนและผู้ใช้แรงงาน รัฐบาลเข้ามาควบคุมการค้าข้าว บริหารจัดการการค้าปลีก ควบคุมสาธารณสุข โภค กำหนดอาชีพและธุรกิจเฉพาะสำหรับคนไทยและพยายามดึงขบวนการแรงงานเข้ามาอยู่ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสนอว่าการควบคุมของรัฐบาลเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ จากชาวจีนที่เอาเปรียบคนไทยแล้วนำเงินออกนอกประเทศ แต่ข้าราชการสามารถจัดระบบเศรษฐกิจเพื่อคนไทยทั้งชาติได้ ในขณะที่เดียวกันจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ดำเนินนโยบายรัฐนิยมเป็นระยะ เช่น เลิกกินหมาก สวมหมวก และที่สำคัญคนไทยต้องรักชาติเหนือสิ่งอื่นใด⁵

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในช่วง พ.ศ. 2491-2500 โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหารที่นำโดย จอมพล ผิน ชุณหะวัณ การดำรงตำแหน่งผู้นำรัฐบาลในช่วงที่ 2 นี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำเอานโยบายสร้างชาติมาใช้อีกครั้งหนึ่ง ในช่วงนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่มีอำนาจสั่งการควบคุมกำลังทหารเหมือนช่วงแรกที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้นายกฯ พยายามสร้างการสนับสนุนและยอมรับจากประชาชน รวมทั้งแยกตนเองออกจากการสนับสนุนของคณะรัฐประหารที่มีเรื่องอื้อฉาวไม่ค่อยเป็นที่พอใจของประชาชน⁶

2.1.2) การเมืองภายใต้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ - รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร สมัยที่ 2 (พ.ศ. 2500- 2512): การเมืองของระบบเผด็จการทหาร

การเมืองในช่วง พ.ศ. 2500-2512 เป็นช่วงเวลาที่นายพจน์ สารสิน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงปี พ.ศ. 2500 ด้วยเหตุผลที่คณะรัฐประหารภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการแสดงให้ประชาชนเห็นว่า พวกตนไม่ได้ทำการเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลต่างชาติเป็นไปด้วยดีรวมทั้งเพื่อจัดเตรียมการเลือกตั้งภายหลังการเลือกตั้งที่มีขึ้นในเดือนธันวาคมของปีนั้น พล.ท.ถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลาเกือบ 1 ปี เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ป่วย และพักรักษาตัวอยู่จนกระทั่งเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ได้ทำการปฏิวัติหลังจากที่ พล.ท. ถนอม กิตติขจร

⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, เรื่องเดิม, หน้า 441.

⁶ กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพ็ชร, "บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์ (บรรณาธิการ), บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 98-105.

ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. 2506 ตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ได้ใช้อุคมการณ์ทางการเมืองฟุ้งอุปถัมภ์แบบเผด็จการในการบริหารประเทศ โดยวางตัวเป็นฟุ้งขุนที่บริหารประเทศด้วยความเมตตาและความเป็นธรรม แต่ก็ใช้อำนาจเด็ดขาดต่อผู้ที่อยู่ใต้การปกครองผ่านกลไกของระบบราชการและกองทัพ⁷

เมื่อจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่กรรม ก็พบว่า จอมพลถนอม กิตติขจร ดำเนินการทางการเมืองตามแบบของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้จะเปลี่ยนไปบ้างเมื่อจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในปี พ.ศ. 2511 หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ร่างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2501 พรรคสหประชาชาติไทยชนะการเลือกตั้ง และจอมพลถนอมได้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป⁸ หากแต่ภาพรวมของการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นไปในลักษณะของรัฐบาลเผด็จการทางทหารที่ใช้อำนาจในการควบคุมความคิดของคนในสังคมให้เป็นไปในทางที่รัฐบาลต้องการให้เป็น⁹

นอกจากนี้การเมืองในช่วงเวลานี้ยังเป็นช่วงของการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลที่มุ่งป้องกัน และปราบปรามคอมมิวนิสต์ กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่มุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการต่อสู้ด้วยอาวุธ¹⁰

2.2. ภาพรวมของเศรษฐกิจและนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลช่วงทศวรรษ 2480-2500

2.2.1) การเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบชาตินิยมสู่การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมภายใต้อิทธิพลของธนาคารโลก และแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1

ในช่วงปีพุทธศักราช 2482 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมในลักษณะที่จำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของคนต่างประเทศ หรือคนต่างด้าว โดยเฉพาะ

⁷ ทักษ์ เถลิ้มเตียรณ, การเมืองระบบฟุ้งอุปถัมภ์แบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), หน้า 163-152.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 390-392.

⁹ ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 137-244.

¹⁰ บัญชา สุมา, “การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์กับนโยบายป้องกันและปราบปรามของรัฐบาล พ.ศ. 2500-2523” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2527, หน้า 183-192; ธ. เพ็ชรพิทยา, “ประวัติและบทเรียนบางประการของพรรคเรา,” ฟ้าเดียวกัน 1, 1 (มกราคม-เมษายน 2456), หน้า 170-200.

ชาวจีน และผลักดันให้คนไทยเข้าสู่ธุรกิจที่รัฐบาลจำกัดให้คนไทยสามารถทำได้ เช่นการค้าปลีก ขณะที่ธุรกิจบางประเภทที่ต้องใช้ทุน และทักษะความชำนาญสูงเกินความสามารถของคนไทย ทั่วไป เช่น ธุรกิจซื้อข้าว สีข้าว และส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ หรือธุรกิจพาณิชย์นาวีนั้น รัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินการเองในรูปแบบของทุนนิยมที่ผูกขาดโดยรัฐ¹¹ ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงที่ 2 นั้น รัฐบาลมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ. 2493 รัฐบาลได้ตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นเพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์วิจัยสภาพการทางเศรษฐกิจ และเป็นທີ່ปรึกษาของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาด้านการเงิน และเศรษฐกิจ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ สภาเศรษฐกิจแห่งชาติได้มีการจัดตั้งคณะทำงานที่เรียกว่า “คณะกรรมการดำเนินการทำผังเศรษฐกิจของประเทศ” เพื่อทำการพิจารณางบประมาณวิสามัญลงทุนที่กำลังก่อตัวขึ้น และในช่วงกลางปี พ.ศ. 2499 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เชิญคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารโลกเข้ามาทำการศึกษาเศรษฐกิจไทย ซึ่งคณะสำรวจเศรษฐกิจฯ ได้จัดทำรายงานผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางการวางโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีสาระสำคัญที่ชี้ให้รัฐบาลจัดการระบบเศรษฐกิจของไทยให้เป็นระบบทุนนิยมแบบเสรีที่รัฐบาลทำหน้าที่เฉพาะด้านส่งเสริม และช่วยเหลือแก่ภาคเอกชน อันเป็นแนวทางที่ใช้ในการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเวลาต่อมา¹²

ภายหลังการปฏิวัตินำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยตนเองในปี พ.ศ. 2501 ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เน้นชาตินิยมในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่สนับสนุนการเติบโตของกลุ่มเอกชน ตามที่รายงานการสำรวจเศรษฐกิจของคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารโลกได้เสนอแนะไว้ โดยในปี พ.ศ. 2502 รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น ทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และได้จัดทำ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ซึ่งรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศใช้ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ” เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในช่วงพ.ศ. 2504-2509 สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ นี้ เน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจในรูปของการสร้างระบบคมนาคมขนส่ง การสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า การสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อปูพื้นฐานให้เอกชนลงทุนในการเพิ่มผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรม เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว¹³

¹¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 229-232.

¹² ธนาคารทหารไทย, สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศไทย (กรุงเทพฯ: ธนาคารทหารไทย, 2536), หน้า 13-17.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-26.

2.2.2) การพยายามเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของสมาคมพ่อค้านักธุรกิจ และการสนับสนุนพ่อค้านักธุรกิจของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

ในช่วงที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ซึ่งต่อต้านคนต่างชาติที่ทำธุรกิจในประเทศโดยเฉพาะคนจีนนั้น พ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนได้ปรับตัวต่อข้อจำกัดควบคุมของรัฐบาล และพยายามหลีกเลี่ยงข้อกำหนดกฎหมายที่เข้มงวดด้วยวิธีต่างๆ เช่น การให้สินบนกับเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมบังคับใช้กฎหมายจดทะเบียนบริษัทของตนภายใต้ชื่อของคนไทย หรือการทำให้กิจการของตนกลายเป็นกิจการของคนไทยโดยเชิญนักการเมือง และข้าราชการเป็นกรรมการบริหาร ข้อสำคัญ คือ พ่อค้าจีนในแทบทุกกิจการ ได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมขึ้น และใช้อ้องครั่งสมาคมที่ตั้งขึ้นในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลในกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกัน และกำหนดมาตรการทางเศรษฐกิจร่วมกันเพื่อปรับตัวและใช้ต่อรองอำนาจทางเศรษฐกิจกับข้อกำหนดของรัฐบาล¹⁴

ต่อมาในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึง รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งมีการยกเลิกนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ได้หันมาใช้แนวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี สมาคมพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนก็ได้เข้าร่วมกับหอการค้าไทย หอการค้าของกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ และกิจการบริษัทมหาชนต่างๆ จัดตั้งเป็นสภาหอการค้า ซึ่งเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจเอกชนทั้งหมด โดยรัฐบาลได้สนับสนุนให้สภาหอการค้า ซึ่งสมาคมพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนเป็นส่วนหนึ่งนั้น ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ โดยทำงานให้กับคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเอกชนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายชุด¹⁵

2.3. ลักษณะสังคมวัฒนธรรมไทย ช่วงทศวรรษ 2480-2500

ผลจากการที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศเกือบตลอดช่วงทศวรรษ 2480-2490 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมครั้งใหม่ในสังคมไทย เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายแบบชาตินิยมที่เน้นเรื่องการสร้างชาติทางวัฒนธรรม ในระยะแรกที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481-2487) รัฐบาลได้ออก รัฐนิยม 12 ฉบับนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482-2485 และในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการตั้งสภาวัฒนธรรม

¹⁴เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ (กรุงเทพฯ: กบไฟ, 2539), หน้า 33-35.

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-39.

แห่งชาติขึ้น เพื่อดำเนินงานสร้างชาติไทย และความเป็นไทยในด้านต่างๆ ทั้งด้านจิตใจ ด้านระเบียบประเพณี ด้านศิลปกรรม และด้านวรรณกรรม¹⁶

นโยบายการสร้างชาติทางด้านวัฒนธรรมในช่วงแรกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความสำคัญที่การสร้างความเป็นไทยโดยใช้เชื้อชาติและวัฒนธรรมเป็นตัวชี้วัดว่าคนใดมีความเป็นไทยหรือเป็นคนไทย คนใดไม่มีความเป็นไทย หรือไม่ใช่คนไทย¹⁷ ซึ่งรูปธรรมชัดเจนของการสร้างชาติตามแนวคิดและนโยบายของรัฐบาล เห็นได้จากการที่รัฐบาลได้ประกาศเปลี่ยนชื่อประเทศจากเดิมที่เรียกว่า “สยาม” และ “ไทย” มาใช้ชื่อประเทศ “ไทย” เพียงอย่างเดียววันนั้น โดยการให้เหตุผลว่าการใช้ชื่อ “ไทย” เป็นการถูกต้องตามชื่อ เชื้อชาติ และสอดคล้องกับความนิยมของประชาชน¹⁸ รวมทั้งการประกาศให้วันที่ 24 มิถุนายนเป็นวันชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เน้นไปทางเชื้อชาตินิยม(Racism) มากกว่าเหตุผลด้านอื่นที่มีการเสนอในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2481 ในวาระเรื่องการกำหนดวันชาติ¹⁹

การสร้างชาติทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงทศวรรษ 2480 นั้นพบว่าบุคคล และ หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนนโยบายสร้างชาติ ได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ และกรมศิลปากร หลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนบทละครประวัติศาสตร์จำนวนมากที่มีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติบ้านเมือง และแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทย ก่อนที่จะถูกรุกรานจนต้องถอยจากถิ่นกำเนิดในดินแดนจีนมายังดินแดนประเทศไทย รวมทั้งปลุกฝังแนวความคิดเรื่องการรวมชาติไทยที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้ชาติไทยกลับเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่ และกรมศิลปากรได้จัดให้มีการแสดงละครประวัติศาสตร์จากบทประพันธ์ของหลวงวิจิตรวาทการ²⁰ ข้อสำคัญที่อยากจะเน้นในเรื่องนี้คือ นโยบายวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีลักษณะเด่นๆ อยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) ด้านอำนาจของพระมหากษัตริย์เพื่อชูอำนาจรัฐใหม่ภายใต้

¹⁶ แดมสุข นุมนนท์, “เมืองไทยยุคเชอผู้นำ”, *วารสารธรรมศาสตร์* 6:1 (มิถุนายน-กันยายน, 2519: 120-147).

¹⁷ ยุกติ นุกดาวิจิตร, “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537,” *วารสารธรรมศาสตร์* 20, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2537), หน้า 27.

¹⁸ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *จากสยามเป็นไทย: นามนั้นสำคัญไฉน?* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), หน้า 20-21.

¹⁹ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ประวัติศาสตร์วันชาติไทย จาก 24 มิถุนายนถึง 5 ธันวาคม,” *ฟ้าเดียวกัน* 2, 2 (เมษายน- มิถุนายน 2547), หน้า 72-99.

²⁰ ประอรรัตน์ บูรณมาตร์, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 59-101; กัทรวดี ภูษฎาภิรมย์, *วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 56-57.

การนำของผู้นำ 2) ตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก เพื่อพัฒนาประเทศให้เป็นชาติอารยะ 3) แสวงหาความเป็นไทย 4) ท้องถิ่นนิยม²¹

สายชล สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับการสร้างชาติไทย และความเป็นไทยของหลวงวิจิตรวาทการไว้ค่อนข้างน่าสนใจว่า หลวงวิจิตรวาทการได้สร้างและให้ความหมายแก่ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยการแบ่งแยกคนในสังคมออกเป็น “พวกเรา” ซึ่งหมายถึงคนไทยที่มีเชื้อชาติและวัฒนธรรมตรงตามที่รัฐบาลกำหนด และ “พวกเขา” หรือ “คนอื่น” ซึ่งจำแนกได้อีกเป็น 2 กลุ่มคือ “คนอื่น” ที่ชาติไทยควรเอาเป็นแบบอย่างในการสร้างชาติอย่างญี่ปุ่น และ “คนอื่น” ที่เป็นศัตรูทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาติไทย อย่างชาวจีนในประเทศไทยที่รัฐบาลต้องเปลี่ยนให้กลายเป็นมิตรของคนไทยเสียก่อน แล้วจึงเปลี่ยนให้กลายเป็นไทย²² เมื่อพิจารณาถึงขณะเด่นของนโยบายวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในเรื่องการตามแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก และเรื่องการแสวงหาความเป็นไทยด้วยการใช้จีนให้เป็นศัตรู ประกอบกับคำอธิบายของสายชล สัตยานุรักษ์ รวมทั้งข้อที่ได้กล่าวตอนต้นแล้วว่า การสร้างชาติทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีลักษณะเชื้อชาตินิยม อาจสรุปได้ว่าแนวความคิดเรื่องชาติไทยและความเป็นไทยที่เป็นกระแสหลักของสังคมไทยเกือบตลอดช่วงทศวรรษ 2480 อยู่ภายใต้กรอบเชื้อชาตินิยมที่เน้นเรื่องการเมืองมีเชื้อชาติไทย และวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบไทยตามเกณฑ์กำหนดของรัฐ ซึ่งยึดเอาแบบแผนวัฒนธรรมของคนกรุงเทพฯ หรือภาคกลางเป็นหลัก²³ มีการแบ่งแยกให้คนที่ต่างไปจากเชื้อชาติไทยเป็น “คนอื่น” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ภาพชาวจีนในไทย หรือคนเชื้อสายจีนเป็นศัตรูของชาติ และต้องได้รับการเปลี่ยนให้เป็นไทย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ใช้นโยบายที่แข็งกร้าว เช่น การกวาดล้างและสั่งปิดโรงเรียนจีน รวมทั้งหนังสือพิมพ์จีน การนำกฎหมายเก็บภาษีรายหัวมาใช้กับชาวจีน ฯลฯ²⁴

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ช่วงที่ 2 ซึ่งกินเวลาเกือบตลอดทศวรรษ 2490 พบว่า การสร้างชาติทางวัฒนธรรมที่เคยนำมาในช่วงแรกของการเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้รับการยอมรับจากประชาชน แม้ว่าจะไม่มีการออกกฎหมายในช่วงแรกก็ตาม ดังเห็นได้จากการตั้งกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2495 เพื่อนำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานทางวัฒนธรรมทั้งในส่วนการสืบทอดอนุรักษวัฒนธรรมเดิม และการปรับปรุง

²¹ จิตรพร วิทศักดิ์พันธ์, “นโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม,” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, วิภคย์ พงศ์พนิตานนท์ (บรรณาธิการ), บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 239-251.

²² สายชล สัตยานุรักษ์, ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 165-174.

²³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ลักษณะไทย: คืออะไร อย่างไร และทำไม,” สมุดสังคมศาสตร์ 12, 3-4 (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม 2533), หน้า 130.

²⁴ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, พรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (แปล), สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2529), หน้า 267-282.

วัฒนธรรม ตลอดจนการดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนการบริหารประเทศของรัฐบาล ในช่วง พ.ศ. 2495-2500 โดยการเผยแพร่นโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลสู่ประชาชน เช่น ผ่านวัฒนธรรมความบันเทิงต่างๆที่รัฐบาลให้การสนับสนุนอย่าง ลีเกวิตู ละครปลุกใจ เพลงปลุกใจ²⁵ รวมไปถึงการสร้างภาพยนตร์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ เรื่อง “ทางอเวจี” ที่พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจได้จัดสร้างขึ้น²⁶

ด้านที่เป็นการแบ่งคนในสังคมออกเป็น “พวกเรา-พวกเขา” ด้วยความเป็นไทยแบบเชื้อชาตินิยม โดยเฉพาะการให้คุณค่าและความหมายแก่ชาวจีนในไทยว่าเป็น “คนอื่น” ยังเป็นกระแสที่มีพลังอยู่ในสังคม ซึ่งเห็นได้จากการที่หลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนบทความเรื่อง “อนาคตของชาติ” เมื่อ พ.ศ. 2491 โดยเน้นความเป็น “คนอื่น” ของชาวจีนที่จะกลืนชาติไทยทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งทัศนคติมองชาวจีนในไทยว่าเป็น “คนอื่น” ในลักษณะนี้ยังมีสืบต่อมาตลอดทศวรรษ 2490-2500²⁷ รวมไปถึงการที่รัฐบาล ซึ่งมีความระแวงภัยจากจีนคอมมิวนิสต์ที่ค่อยๆ ขยายอิทธิพลในประเทศไทย โดยการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งประเทศไทยของกลุ่มชาวจีนในไทย หรือคนเชื้อสายจีนที่นิยมพรรคคอมมิวนิสต์จีน และมีกิจกรรมของพรรคทั้ง โดยเปิดเผยและหลบซ่อน รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการแข็งกร้าวต่อคนจีนในไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การเพิ่มค่าธรรมเนียมต่างด้าว การใช้กำลังตำรวจกวาดล้างผู้คนหรือสมาคมที่สงสัยว่าเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์ การสั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนหลายฉบับ ฯลฯ²⁸ อีกทั้งยังรวมไปถึงการออกพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2495 ที่ทำให้การขอแปลงสัญชาติเป็นไทยของคนต่างด้าวในไทยทำได้ยากขึ้น และให้อำนาจแก่รัฐบาลในการถอดถอนสัญชาติของผู้ที่เกิดในไทย มีบิดาเป็นคนต่างด้าวทำได้ง่ายขึ้น รวมไปถึงผู้ที่ได้สัญชาติไทยจากการแปลงสัญชาติที่รัฐเห็นว่าเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ ตลอดจนการแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2495 เมื่อปี พ.ศ. 2496 ยกเลิกการให้สัญชาติไทยแก่ผู้ที่เกิดในไทยที่มีบิดาเป็นคนต่างด้าว และผู้ที่เกิดในประเทศไทยที่บิดาเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวแล้ว²⁹ อันมีผลให้ชาวจีนในไทยและคนเชื้อสายจีนในช่วง พ.ศ. 2495-2499³⁰ เปลี่ยนสถานภาพ “คนอื่น” กลายเป็นไทยโดยการแปลงสัญชาติทำได้ยากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจดหมายหนังสือพิมพ์ชาวไทยที่ได้เสนอข่าวการเอารัดเอาเปรียบของกลุ่มข้าราชการต่อชาวจีนที่ต้องการโอนสัญชาติ ที่ว่า

²⁵ ภัทรวดี ภูษฎาภิรมย์, เรื่องเดิม, หน้า 126-167.

²⁶ ประอรรัตน์ บุรณมาตร์, เรื่องเดิม, หน้า 122-134.

²⁷ สายชล สัตยานุรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 173.

²⁸ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, เรื่องเดิม, หน้า 327-348.

²⁹ สุมิตร ปิติพัฒน์, ความเป็นคนไทย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544), หน้า 54-55.

³⁰ ในปี พ.ศ. 2499 ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2495 อีกครั้งหนึ่ง โดยยินยอมให้ผู้ที่เกิดในประเทศไทยได้สัญชาติโดยกำเนิด แม้ว่าบิดาเป็นคนต่างด้าว

“หลังจากรัฐบาลตั้งคุมเข้มการโอนสัญชาติ ข้าราชการบางคน
ได้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมการโอนสัญชาติมากขึ้น...รัฐต้องตั้ง
ตรวจสอบ หลังจากกลุ่มชาวจีนบางส่วนได้ร้องเรียน”³⁰

พอมายังช่วงทศวรรษ 2500 สังคมวัฒนธรรมไทย สมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร ทำหน้าที่บริหารประเทศนั้น นโยบายการสร้างชาติทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกยกเลิกไป ซึ่งในปี พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้ยุบสภาวัฒนธรรมแห่งชาติและกระทรวงวัฒนธรรม ให้เหลือเพียงกองวัฒนธรรมสังกัดกรมการศาสนา จนมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรี ไม่มีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีทิศทางชัดเจน เช่น สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยรัฐบาลทำหน้าที่เพียง “สำรวจวัฒนธรรม” ที่สอดคล้องตรวจตราและกำจัดวัฒนธรรมซึ่งไม่เป็นที่ประสงค์ของชาติเพื่อพิทักษ์ความเป็นชาติไทย³¹ แต่โดยภาพรวมแล้วแนวความคิดว่าด้วยความเป็นไทยแบบเชื้อชาตินิยมที่กีดกันให้คนที่ต่างจากเชื้อชาติไทยและแบบแผนวัฒนธรรมแบบกรุงเทพฯ หรือภาคกลางเป็นสิ่งที่แสดงถึง “ความเป็นไทย” และมองคนที่แตกต่างอยู่ในสถานะ “คนอื่น” ยังคงมีพลังในสังคม ดังพิจารณาได้จากข้อที่ว่าในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสัญชาติในลักษณะที่ให้อำนาจรัฐบาลในการถอดถอนสัญชาติไทยของผู้ที่มีสัญชาติโดยกำเนิด ซึ่งบิดามารดาเป็นคนต่างด้าว หรือ ถอดถอนสัญชาติของผู้ที่แปลงสัญชาติเป็นไทย รวมทั้งไม่ให้สัญชาติไทยแก่ผู้ที่เกิดในประเทศไทยที่บิดาและมารดาเป็นคนต่างชาติ โดยเริ่มจากพระราชบัญญัติสัญชาติที่แก้ไขเมื่อปี พ.ศ. 2503 ในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีเนื้อหาที่กำหนดให้หญิงต่างด้าวสมรสกับคนไทยจะได้สัญชาติไทย ต่อเมื่อทำการยื่นคำร้องขอตามหลักเกณฑ์กำหนดในกฎกระทรวงมหาดไทย และได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีพระราชบัญญัตินี้ ระบุว่าผู้ที่มีสัญชาติไทยโดยการเกิดก็อาจถูกถอนสัญชาติได้ (เมื่อบิดามารดาเป็นคนต่างด้าว) และผู้แปลงสัญชาติก็อาจถูกถอนสัญชาติได้เช่นกัน³²

พระราชบัญญัติสัญชาตินี้ยังถูกนำมาใช้อีกครั้งในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่สืบทอดอำนาจต่อจาก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการดำเนินนโยบายสัญชาติในลักษณะที่กีดกันผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรแต่มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวต่อไปอีก รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2508³³ ได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติสัญชาติ

³⁰ หนังสือพิมพ์ชาวไทย ปีที่ 5 ฉบับที่ 594 วันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2499, หน้า 2.

³¹ ชุกติ มุกดาวิจิตร, เรื่องเดิม, หน้า 29.

³² ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 77 ตอนที่ 8 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2503 หน้า 5.

³³ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 82 ตอนที่ 62 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2508 หน้า 1.

ปี พ.ศ. 2495 และพระราชบัญญัติแก้ไขฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2496) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2499) และฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2503) สาระสำคัญของพระราชบัญญัติปี พ.ศ. 2508 ได้กำหนดให้สัญชาติไทยแก่ผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรไทยและผู้ที่เกิดนอกพระราชอาณาจักรที่บิดามีสัญชาติไทยหรือมารดามีสัญชาติไทย (แต่บิดาไม่ได้มีสัญชาติไทย) แต่ไม่ให้สัญชาติไทยต่อผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรที่บิดามารดาเป็นคนต่างด้าว (ขณะที่เกิดบิดามารดาทำงานสถานทูต กงสุล หรือองค์กรระหว่างประเทศ) หญิงต่างด้าวเมื่อสมรสกับผู้มีสัญชาติไทยถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยต้องร้องขอต่อกระทรวงมหาดไทยเช่นเดิม คนต่างด้าวที่ประสงค์จะแปลงสัญชาติเป็นไทยต้องมีอายุบรรลุนิติภาวะ มีความประพฤติดี มีอาชีพเป็นหลักฐาน มีภูมิลำเนาในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีความรู้ภาษาไทย โดยพระราชบัญญัติสัญชาติปี พ.ศ. 2508 ให้อำนาจถอดถอนสัญชาติจากหญิงต่างด้าวที่ได้สัญชาติไทยจากการสมรสกับคนไทย รวมทั้งผู้ที่ได้สัญชาติไทย โดยการเกิดในพระราชอาณาจักร ที่มีบิดาเป็นต่างด้าว และผู้ที่ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ หากรัฐมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการปกปิดข้อเท็จจริงและการกระทำที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ศีลธรรมอันดีของประชาชน และเงื่อนไขปลีกย่อยอื่นๆ อีกบางประการ รัฐสามารถถอดถอนสัญชาติของกลุ่มคนดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความระแวงของรัฐต่อผู้มีเชื้อสายจีนและต่างชาติอื่นที่อาศัยอยู่ในประเทศว่าอาจขาดความภักดีต่อประเทศไทยและเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ³⁴

สภาพสังคมไทยที่มีต่อชาวจีนในช่วงเวลานั้น สามารถพิจารณาได้จากประสบการณ์ของลูกจีนที่เกิดและเติบโตในช่วงเวลานั้น ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของลูกจีนที่รู้สึกว่าคุณแตกต่างจากเพื่อนคนอื่นๆ ดังที่พระไพศาล วิสาโล ที่เกิดเมื่อพ.ศ. 2500 ได้เล่าถึงประสบการณ์ในวัยเด็กของท่านว่า

“ข้าพเจ้าเป็นลูกจีน มีแต่คิดว่ามาตั้งแต่กำเนิด จำได้ว่าตอนเด็กๆ ไม่เคยรู้สึกชื่นชมกับแซ่ของตนเองเลย โดยเฉพาะเวลาที่มีการประกาศชื่อของตนในที่สาธารณะ สมัยที่เป็นนักเรียนชั้นประถม โรงเรียนของข้าพเจ้ามีธรรมเนียมอย่างหนึ่ง คือ การประกาศผลสอบในห้องประชุม โดยมีนักเรียนจากชั้นต่างๆ มาร่วมฟังด้วย แทบทุกครั้งที่มีการประกาศชื่อข้าพเจ้าจะรู้สึกอาย...ความรู้สึกดังกล่าวหายไปอย่างชะงัด หลังจากข้าพเจ้าเปลี่ยนมาใช้นามสกุลเป็นไทย เมื่ออายุได้ 12 ปี...

ปัญหาจริงๆ ก็คือ ความอับอายในความเป็นจีนของตน ถึงแม้จะมีนามสกุลเป็นไทยแล้ว แต่ก็ยังอับอายที่พ่อแม่มีชื่อแซ่เป็นจีนร้อยเปอร์เซ็นต์ และถ้าใครมาเรียกตนว่า “เจ๊ก” ก็จะไม่ชอบเอามากๆ ถือ

³⁴ สุมิตร ปิณฑพันธ์, เรื่องเดิม, หน้า 36.

เป็นคำสัพประมาทเลยทีเดียว...³⁵

หรือความรู้สึกของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ลูกจีนที่เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2501 และเติบโตในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งได้เล่าว่า

...สมัยที่ผมโตขึ้นมาในยุคสฤษดิ์-ถนอม ความเป็น “ลูกเจ๊ก” เป็นปมด้อยอย่างหนึ่ง อันที่จริงคำว่า “เจ๊ก” เป็นคำที่ผมเกลียดมากที่สุด ผมเปลี่ยนชื่อจีนที่ใช้สมัยเด็กๆ เป็นชื่อไทย และตั้งนามสกุลใหม่ให้เป็น “ไทย”...และผมทะเลาะกับเตี้ยตัวเองอย่างหนัก เมื่อเตี้ยหรือที่ผมเรียกว่า “อาป้า” พยายามบังคับให้ผมรักษาความเป็นจีนบางอย่างไว้...³⁶

2.4. ภาพรวมของนวนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2480-2500

เกือบตลอดทศวรรษ 2480 (พ.ศ. 2481-2487) ซึ่งเป็นช่วงแรกที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และดำเนินนโยบายสร้างชาติทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกสำนึกให้ประชาชนมีความรักชาติ มีความเป็นปึกแผ่น และเป็นอารยประเทศเช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอื่นๆ จอมพล ป. ใช้ประกาศนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ และนโยบายเชื้อผู้นำเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม โดยควบคุมสื่อต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง ให้โฆษณาชวนเชื่อ นโยบายของรัฐบาลแก่ประชาชน โดยทั่วถึง รวมทั้งใช้บทละครปลุกใจและเพลงปลุกใจผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ เพื่อ “ปลุกตื่นรักชาติ” สนองนโยบายรัฐบาลด้วย³⁷ ส่วนทางด้านวรรณกรรมได้มีการควบคุมและกำหนดแนวทางของงานวรรณกรรม โดยเริ่มจากการตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทย ซึ่งตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกสมาคมและประธานคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรม ตามด้วยการออกหนังสือ วรรณคดีสาร ซึ่งนักปราชญ์และราชบัณฑิต เช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร พระยาอนุমানราชชน ฯลฯ เป็นบรรณาธิการและกรรมการ เพื่อดำเนินงานด้านวรรณกรรมตามแนวทางที่รัฐกำหนด³⁸ เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาระหว่างฝ่ายสัมพันธมิตร

³⁵ พระไพศาล วิสาโล, “ไปพ้นจาก “พวกเรา” ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), พี่น้องเดียว พี่น้องกัน (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548), หน้า 8-9.

³⁶ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง (กรุงเทพฯ: 6 ตุลาคม 2544), หน้า 216.

³⁷ รุ่งฤทัย สังข์พันธุ์, “ภูมิหลังนวนิยายไทย” ใน สุวรรณา เกียรติไกรเพชร (บรรณาธิการ), ทางสายใหม่แห่งวรรณกรรมไทย: ทักษะวิจารณ์ก่อนนวนิยายยุคแรก (กรุงเทพฯ: ชมนาค, 2548), หน้า 18.

³⁸ ครีศิลป์ บุญจรรยา, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500) (กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 83.

อันมี อังกฤษ อเมริกา เป็นต้น กับฝ่าย อักษะ อันมีเยอรมนี และญี่ปุ่น ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากสงครามด้วย เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเข้าประเทศไทย และใช้เป็นฐานที่ตั้งถึง 4 ปี

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ญี่ปุ่นใช้ไทยเป็นฐานทัพในการยกพลไปต่อสู้กับฝ่ายสัมพันธมิตรในแหลมมลายูและพม่า มีคนไทยบางกลุ่มต่อต้านนโยบายของรัฐบาล เช่น กลุ่มเสรีไทย นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ทำงานใต้ดินร่วมมือกับเสรีไทยนอกประเทศและฝ่ายสัมพันธมิตร กลุ่มนักเขียนอื่นๆก็ร่วมกันออกใบปลิวโจมตีรัฐบาล คัดค้านการร่วมมือกับญี่ปุ่นในการทำสงครามเช่นกัน ทำให้กลุ่มนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ถูกกวาดล้างเหตุการณ์ครั้งนี้เรียกว่า “กบฏไทยอิสระ” ศรีบูรพา และเพื่อนนักเขียนถูกจับด้วยข้อหากบฏภายในประเทศ ถูกจำคุก 3 เดือน จึงได้รับการปล่อยตัวเพราะคดีไม่มีมูล นโยบายของจอมพล ป. ที่רבกวนเสรีภาพของนักประพันธ์อีกอย่างหนึ่ง คือ นโยบายการจักระเบียบอักษรไทยใหม่เวลาสะกดคำ และวางหลักเกณฑ์การเขียนหนังสือไทยใหม่ งดใช้พยัญชนะที่มีเสียงซ้ำกัน วางระเบียบการใช้คำสรรพนาม และคำลงท้าย ตลอดจนมีการตรวจสอบงานเขียนไม่ให้มีเนื้อหาผิดศีลธรรมอย่างเข้มงวด จนทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่นักเขียน นักเขียนส่วนหนึ่งได้มีปฏิกริยาต่อต้านนโยบายของรัฐ โดยหยุดเขียนงานทั้งที่เรื่องยังไม่จบ เช่น แม่อนงค์ (มาลัย ชูพินิจ) ที่หยุดเขียน แผ่นดินของเรา ทั้งที่ยังไม่ทันจบภาคต้น ซึ่งลงพิมพ์เป็นตอนๆในหนังสือพิมพ์ ประชามิตร-สุภาพบุรุษ ยุคที่ศรีบูรพาเป็นบรรณาธิการ แล้วกลับมาเขียนต่ออีกหลายครั้งไม่ต่อเนื่องกันจนจบเรื่องใน พ.ศ. 2493 อีกส่วนหนึ่งที่มีปฏิกริยาในรูปของการหันมาเขียนงานโดยใช้สำนวนภาษาที่เป็นสำนวนภาษาเฉพาะตัวของนักเขียน ที่ผิดจากแบบแผนการใช้ภาษาไทยแบบทางการ เช่น นักบุญคนบาป ของอิสรา อมันตกุล ชัยชนะของคนแพ้ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์⁹

น่าสังเกตว่านอกจากการเขียนบทความขบเคี้ยวกับรัฐบาลเผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาโดยตลอด ศรีบูรพาไม่ค่อยมีผลงานนวนิยายในช่วงนี้ นวนิยายที่เขียนในช่วงเวลานี้มีเพียง 2 เรื่อง คือ สิ่งที่ชีวิตต้องการ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2482 และ เรื่องป่าในชีวิต ลงพิมพ์เป็นตอนๆใน สยามนิกร ระหว่าง พ.ศ. 2482-2484 เรื่องป่าในชีวิต เป็นเรื่องที่คนทั่วไปรู้จักน้อยมาก เพราะเพิ่งได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2531 นี้เอง นวนิยายเรื่องนี้ใช้เหตุการณ์ “กบฏบวรเดช” เป็นฉากพื้นเรื่อง และเสนอแนวคิดสงครามเป็นเหตุให้ตัวละครมีชีวิตพลิกผัน และส่งผลกระทบต่อความรักและการดำเนินชีวิตของตัวละคร ส่วนดอกไม้สด ซึ่งมีนวนิยายต่อเนื่องมาโดยตลอด ในช่วงนี้เขียนนวนิยายออกมาเพียงเรื่องเดียว คือ นี้แหละโลก ซึ่งยังเสนอประเด็นเรื่องผู้ดีเก่า-ผู้ดีใหม่ โดยแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ดีเก่าดูแคลนพวก “เสีย” แต่เมื่อรู้ว่าเป็นผู้มีสกุลรุนชาติก็ยอมรับได้ แสดงให้เห็นว่าดอกไม้สดมีความเชื่อว่าชาติตระกูลมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลได้รับการ

⁹ ตรีศิลป์ บุญจกร, เรือนเดิม, หน้า 83; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ภูมิหลังนวนิยายไทย” ใน สุวรรณา เกียรติกรเพ็ชร (บรรณาธิการ), เรือนเดิม, หน้า 22-23.

อบรมขัดเกลาจนเป็นผู้ดี แต่ต้องประพฤติให้เหมาะสมกับชาติกำเนิดด้วย จึงนับเป็นผู้ดีอย่างแท้จริง ก. สุรางคนางค์ขานรับกับแนวคิดนี้ ในนวนิยายเรื่อง เทพราช ที่ให้ขนิษฐา นางเอกที่มีแม่เป็นชาวนาพ้อเป็นขุนนาง ที่คิดว่าความเป็นผู้ดีนั้นไม่จำเป็นต้องมีอยู่เฉพาะกลุ่มคนรวย คนจนและชวานาก็เป็นผู้ดีได้⁴⁰

ในช่วงทศวรรษ 2480 เป็นช่วงที่ตกอยู่ในภาวะสงครามทำให้นักเขียนส่วนใหญ่อพยพหนีสงครามไปอยู่ต่างจังหวัดเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป นักเขียนจึงนำภาพชนบทมาเสนอในนวนิยาย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของ “ท่านผู้นำ” ที่ส่งเสริมให้กระจายความเจริญจากเมืองสู่ชนบทและยกย่องอาชีพเกษตรกร นวนิยายของ ก. สุรางคนางค์ เรื่อง พันทิพา และ เทพราช ซึ่งเขียนในช่วงระหว่างสงครามได้ตอบสนองแนวคิดดังกล่าว เช่นเดียวกับ แผ่นดินของเรา ของ แม่อนงค์ ที่เน้นจากทุ่งว้าวแล่น แผ่นดินทำกินอันกว้างใหญ่ในจังหวัดชุมพรที่ก่อให้เกิดความรัก ความซึ้ง ความเจ็บปวด การให้อภัย และเป็นจุดจบของหลายชีวิตที่ผูกพันกับสถานที่แห่งนี้ นอกจากนักเขียนที่กล่าวมานี้ยังมีนักเขียนหญิงอีกคนหนึ่งซึ่งเริ่มงานเขียนในยุครัฐนิยมด้วย คือ ร. จันทพิมพะ เป็นนักเขียนที่มีเวลาสร้างงานเพียง 12 ปี แต่ก็เขียนเรื่องสั้นไว้ถึง 200 เรื่อง และนวนิยายอีกราว 7 เรื่อง นวนิยายเด่นๆ ของเธอ ได้แก่ เรลลิต บนหลุมศพวาสิฎฐี สุดสายรุ้ง อวสานสวนกุหลาบ เป็นต้น ซึ่ง อวสานสวนกุหลาบ เป็นนวนิยายที่เขียน 2 ช่วง ช่วงแรกในยุครัฐนิยม ช่วงหลังในปี พ.ศ. 2492⁴¹

เนื่องจากการถูกกดขี่บีบบังคับจากรัฐบาลในช่วงยุครัฐนิยมทำให้นักเขียนบางคนแสดงปฏิกิริยาต่อนโยบายควบคุมแนวทางการวรรณกรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในรูปของการเขียนนวนิยายในทำนองเสียดสีล้อเลียนสภาพสังคมไทยสมัยรัฐนิยม เช่น เรื่อง พัทธยา ของ คาวทาง รวมทั้งการเขียนนวนิยายที่ใช้ฉากต่างประเทศ ซึ่งนักเขียนเคยไปหรืออาจไม่เคยไปประเทศนั้นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสภาพเมืองไทยสมัยรัฐนิยมโดยตรง⁴² เช่น นวนิยายชุดบันทึกลับ ประสบการณ์จากปักกิ่ง ของ สด กุระมะโรหิต ซึ่ง 2 จาก 3 เล่มในชุดนี้ ได้แก่ ปักกิ่งนครแห่งความหลัง และ คนดีที่โลกไม่ต้องการ เขียนขึ้นในสมัยรัฐนิยม สดเขียนขึ้นหลังกลับจากประเทศจีนและเขียนเล่าถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคมจีนว่ามีความเร้นแค้น ไม่มีอิสรภาพ ในขณะที่เขียนถึงเมืองไทยในภาพที่ตรงกันข้าม คือ ไม่มีปัญหาสังคม ผู้คนมีอิสรภาพ ทั้งๆ ที่สภาพความเป็นจริงในสังคมไทยสมัยรัฐนิยม ตรงกันข้ามกับภาพที่นักเขียนเขียนไว้ในนวนิยาย แต่คล้ายกับภาพสังคมจีนที่เล่าไว้ในนวนิยายมากกว่า เป็นกลวิธีในการเขียนที่วิพากษ์วิจารณ์ต่างแดนในนัยที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยไปในตัว⁴³

⁴⁰ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ภูมิหลังนวนิยายไทย” ใน สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บรรณาธิการ), เรื่องเดิม, หน้า 24.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

⁴² ศรีศิลป์ บุญขจร, เรื่องเดิม, หน้า 94.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 104-109; รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “ภูมิหลังนวนิยายไทย” ใน สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บรรณาธิการ), เรื่องเดิม, หน้า 24.

อย่างไรก็ตามภาพรวมของนวนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2480 พบว่านวนิยายแนวรักพาฝัน (Romantic Novel) และแนวชีวิตครอบครัวเป็นนวนิยายกระแสหลักในช่วงดังกล่าว ตามมาด้วยนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ หลวงวิจิตรวาทการ และ ไม้เมืองเดิม (ก้าน พึ่งบุญ) ที่ได้รับความนิยมพอสมควร คือ เรื่อง ขุนศึก ซึ่งเริ่มเขียนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อนหน้านั้นไม้เมืองเดิมเขียนเรื่องนี้ในขณะที่เจ็บป่วยอย่างหนักด้วยโรคพิษสุราเรื้อรัง และสิ้นชีวิตก่อนแต่งจบ ไม้เมืองเดิมเขียนติดต่อกันนาน 2 ปี อีก 9 ปัดต่อมา สุมทุม บุญเกื้อ ผู้เป็นน้องชายจึงแต่งต่อตามเค้าโครงที่พี่ชายวางเอาไว้ อีกประมาณ 15 % จนจบบริบูรณ์เป็นหนังสือหนากว่า 6000 หน้า ขุนศึก เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถซึ่งไทยประกาศตนเป็นอิสระจากพม่า นวนิยายเรื่องนี้จึงสร้างจิตสำนึกความรักชาติ และยังเป็นนวนิยายที่ชี้ให้เห็นว่าสามัญชนสามารถไต่เต้าขึ้นมา มีตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงๆ ได้หากมีฝีมือและปัญญา อันสอดคล้องกับค่านิยมใหม่ตามหลักประชาธิปไตยที่รับรองเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาคของประชาชนทุกคน⁴⁴

ในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งเป็นช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2491-2500) ได้มีความเคลื่อนไหวที่สำคัญในแวดวงวรรณกรรม คือ แนวความคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” โดยความหมายของศิลปะเพื่อชีวิตนี้ ทิปกร หรือ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ส่งผลกระทบต่ออย่างใดอย่างหนึ่งไปยังประชาชนผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ดู คือ ศิลปะที่มีบทบาทอันสำคัญต่อชีวิตของประชาชนผู้เสพศิลปะ เป็นศิลปะที่มีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตทางสังคมของมวลประชาชน ซึ่งสามารถเปิดโปงให้ประชาชนมองเห็นต้นตอของความเลวร้ายของชีวิตในสังคม สามารถชี้แนะให้ประชาชนมองเห็นทางออกของชีวิตอันถูกต้อง และพร้อมกันนั้น ก็ช่วยไ้มวลประชาชนต่อสู้และเคลื่อนไหว ไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตที่ดีกว่า ดังนั้นศิลปะเพื่อชีวิตจึงถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อมีบทบาทอันเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประชาชนส่วนรวม เพื่อรับใช้ชีวิตทางสังคมของมวลชน มิใช่สร้างขึ้นเพียงเพื่อจะเป็นศิลปะเฉยๆ โดยที่ไม่ยอมมีบทบาทใดๆ ในสังคม⁴⁵

แนวคิดศิลปะเพื่อชีวิตนี้ได้เริ่มแพร่หลายในหมู่นักเขียนและการวิจารณ์วรรณกรรมในรูปของบทความให้ความรู้เรื่องหลักการ นิตยสาร อักษรสาส์น รายเดือน ซึ่งมีสุภา ศิริमानนท์ เป็นบรรณาธิการ มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดนี้ในช่วง พ.ศ. 2492-2495 โดยเปิดคอลัมน์ “ข้อไม่น่าศึกษาทางการประพันธ์” และ “ข้อคิดจากวรรณคดี” ดังที่อินทราวุธ (อัสนี พลจันทร์) ได้วิจารณ์วรรณคดีไทย โดยให้ความสำคัญที่เนื้อหามากกว่ารูปแบบหรือความงามของภาษา และชี้ว่ากวีต้องอยู่เคียงข้างประชาชน เนื้อหาของวรรณคดีต้องนำเสนอความเป็นจริงของชีวิตและสังคมของ

⁴⁴ ครีศิลป์ บุญขจร, “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตนวนิยายไทย: ข้อสังเกตบางประการ,” วารสารธรรมศาสตร์ 11, 1 (มีนาคม 2525), หน้า 96;

рінฤทัย สัจจพันธุ์, “ภูมิหลังนวนิยายไทย” ใน สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บรรณาธิการ), เรื่องเดิม, หน้า 24.

⁴⁵ ทิปกร (นามแฝง), ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน (กรุงเทพฯ: อักษรสาส์นสัมพันธ์, น.ป.ป.), หน้า 131-132.

ประชาชน ไม่ใช่เขียนด้วยสำนวนภาษาที่งดงามและเอื้อประโยชน์ต่อชนชั้นสูงดังที่เป็นอยู่ รวมไปถึงการที่นักเขียนและปัญญาชนอย่าง ศรีบูรพา อิศรา อมันตกุล เสนีย์ เสาวพงศ์ ฯลฯ ได้เขียนงานวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิต หรือวรรณกรรมก้าวหน้าที่มีเนื้อหาเน้นไปทางเสนอข้อคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนทุกชนชั้นเสมอภาคกันอย่างแท้จริง เช่น เรื่องสั้นเรื่อง “นักบุญจากขานตัน” ของ ศรีบูรพา ที่ลงในนิตยสารอักษรสาส์น หรือ จนกว่าจะถึงศตวรรษแห่งภราดรภาพ และ เขาคะ โคนหานายกรัฐมนตรี ของอิสรา อมันตกุล⁴⁶

นอกจากนี้ยังพบว่า ระหว่าง พ.ศ. 2493-2495 นักเขียน และปัญญาชนกลุ่มก้าวหน้าไม่ได้เคลื่อนไหวแค่เฉพาะด้านวรรณกรรม แต่ขยับตัวมาเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ต่อต้านรัฐบาล โดยรณรงค์เพื่อสันติภาพ ถัดค้ำนการที่รัฐบาลจะส่งทหารเข้าร่วมสงครามเกาหลี รวมถึงการที่กลุ่มสื่อมวลชนรวมตัวกันยกเลิกกฎหมายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนได้แก่ พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งนักเขียนปัญญาชน และนักหนังสือพิมพ์ที่เคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงนี้ ทำกิจกรรมในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและ นโยบายของรัฐบาล รวมทั้งการเสนอความคิดด้วยความเสมอภาคของคนทุกชนชั้นที่โน้มไปทางแนวทางแนวความคิดลัทธิมาร์กซ์ จนกระทั่งในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้ทำการจับกุมกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักเขียนปัญญาชนและนักหนังสือพิมพ์ที่เรียกรวมๆกันว่า “ขบวนการสันติภาพ” หรือเรียกตามทัศนะและจุดยืนของรัฐบาลในเวลานั้นว่า “กบฏสันติภาพ”⁴⁷

กระแสความคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” ที่ปรากฏในงานวรรณกรรมของนักเขียนและปัญญาชนกลุ่มก้าวหน้าได้ส่งผลต่อการเขียนนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2490 ดังที่ศรีศิลป์ บุญขจร ได้อธิบายไว้ว่า นวนิยายแนวสะท้อนสังคมประเภทศิลปะเพื่อชีวิตของนักเขียนอย่างศรีบูรพา สด กุระมะ โรหิต เสนีย์ เสาวพงศ์ ฯลฯ เป็นแนวโน้มใหม่ของนวนิยายในทศวรรษ 2490⁴⁸ ถึงแม้รัฐบาลจะดำเนินการจับกุม “กบฏสันติภาพ” เมื่อปี พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ผู้นำคนงาน ผู้นำชุมชนจีน นักคิด นายทหารหนุ่ม และผู้คัดค้านรัฐบาลถูกจับกุมภายใต้ข้อหาสังสัยกระทำการเป็นคอมมิวนิสต์ ภายหลังจากการเดินทางกลับจากการแจกผ้าห่มและยาให้กับผู้ประสบอุทกภัยที่

⁴⁶ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และ ไพลิน รุ่งรัตน์, 25 ปี 14 ตุลา ของผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต (ยุคที่สอง) 14 ตุลา 2516-6 ตุลา 2519 (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ 25 ปี 14 ตุลา, 2541), หน้า 11-18; ผู้สนใจเกี่ยวกับนักเขียน และปัญญาชนกลุ่มก้าวหน้าเป็นพิเศษ โปรดดู สุวิมล รุ่งเจริญ, “บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทย ระหว่างพ.ศ. 2490-2501” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2525; โสกา ชานะมูล, “วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย”ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่าง พ.ศ. 2490-2505” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรศษุบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2546.

⁴⁷ สุราชัย อัมประเสริฐ, แขนงชิงชาติไทย (กรุงเทพฯ: สมาพันธ์, 2534), หน้า 291-298; วิวัฒน์ คดีธรรมนิษฐ์, กบฏสันติภาพ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2539), หน้า 162-174, 237-244.

⁴⁸ ศรีศิลป์ บุญขจร, “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตนวนิยายไทย: ข้อสังเกตบางประการ,” วรรณสารวัฒนธรรมศาสตร์ 11, 1 (มีนาคม 2525), หน้า

ภาคอีสาน⁴⁹ และมีความพยายามที่จะมีบทบาทในการกำหนดแนวทางของวรรณกรรมคล้ายกับสมัยรัฐนิยม โดยจัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมทางวรรณกรรมเพื่อทำหน้าที่นี้ นวนิยายในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2490 ต่อกับปีแรกของทศวรรษ 2500 (พ.ศ. 2496-2500) ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับนวนิยายช่วง พ.ศ. 2493-2495 โดยนวนิยายแนวสะท้อนสังคมประเภทศิลปะเพื่อชีวิต ยังคงเป็นแนวที่นักเขียนกลุ่มก้าวหน้ายังคงเขียนต่อไปต่างๆ ที่ถูกจำกัดอยู่ เช่น แลไปข้างหน้า ภาคปฐมวัย (พ.ศ. 2498) ของ ศรีบูรพา ตลอดจนนวนิยายของนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าคนอื่นๆ เช่น ปีศาจ (พ.ศ. 2496) ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ แผ่นดินนี้ของใคร (พ.ศ. 2494) ของ ศรีรัตน์ สถาปนาวัฒน์ ธรณีประลัย (พ.ศ. 2496) ของ อิศรา อมันตกุล⁵⁰

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่นักเขียนส่วนหนึ่งกำลังทำหน้าที่อย่างเอาใจจริงเอาใจในการใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง นักเขียนอีกส่วนหนึ่งได้ทำหน้าที่ปลอบประโลมประชาชนส่วนใหญ่ผ่านความทุกข์ยากทางกายและใจในช่วงสงครามให้มีความหวังและมีความสุข ด้วยงานเขียนที่ให้ทั้งความบันเทิงและสาระ ตัวอย่างงานเขียนประเภทนี้ได้แก่ บ้านทรายทอง ของ ก.สุรางคนางค์ บ้านทรายทอง เป็นนวนิยายที่ประสบความสำเร็จอย่างท่วมท้นต่างๆ ที่ผู้เขียนตั้งใจเพียงแค่เขียนเรื่องให้คนอ่านมีความสุข ความสำเร็จของ บ้านทรายทอง น่าจะอยู่ที่การตอบข้อวิตกกังวลของก่อกวนผู้ดีชั้นสูง และความสามารถของสาวบ้านนอกสามัญชนที่อาจหาญเข้าครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยเป็นของผู้ดีเหล่านั้น แนวคิดเช่นนี้ปรากฏในนวนิยายก่อนหน้านี้มาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนของ ศรีบูรพา ป. อินทปาลิต ยศ วรเสถียร แม้กระทั่งนวนิยายเรื่องอื่นๆ ของ ก. สุรางคนางค์ แต่เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาของการเขียนเรื่อง บ้านทรายทอง ใน พ.ศ. 2493 แม้ความเจ็บปวดของคนชั้นล่างและชั้นกลางที่ถูกรังเกียจเคียดจัญท์จากผู้ดีชั้นสูงจะยังไม่สูญหายไปหมดสิ้น แต่ก็ยังคงเจือจางลงกว่าเดิม ความสำเร็จของ บ้านทรายทอง ทำให้ ก. สุรางคนางค์ แต่งเรื่อง พอมาน สว่างวงศ์ และ นวนิยายเรื่องอื่นๆ ต่อมา ก็ได้รับความนิยมอย่างสูง⁵¹

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ. 2500 โดยคณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งส่งผลถึงวงการนวนิยาย กล่าวคือนวนิยายแนวสะท้อนปัญหาสังคมประเภทศิลปะเพื่อชีวิต และนวนิยายสะท้อนปัญหาสังคมได้หยุดชะงักไป เนื่องจากในช่วงเวลานั้นรัฐบาลได้มีการปราบปรามผู้ที่สงสัยกระทำการเป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้กลุ่มนักเขียนทั้ง 2 ประเภทนี้ต้องหันไปเขียนนวนิยายแนวรัก-พาฝัน ขณะที่อีก

⁴⁹ ทักษิณ เจริญเจริญ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรัตน์ และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 79.

⁵⁰ ศรีศิลป์ บุญจรรยา, นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500), หน้า 179-209.

⁵¹ รินฤทัย สัจจพันธุ์, "ภูมิหลังนวนิยายไทย" ใน สุวรรณา เกียรติกรเพ็ชร (บรรณาธิการ), เรื่องเดิม, หน้า 27-28.

ส่วนหนึ่งหันไปเขียนนวนิยายผจญภัย โลกโพน หรือ นวนิยายสยองขวัญ⁵² กระแสนิยายรักพาฝันยังคงเป็นกระแสหลักของนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2500 ทั้งช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ดังพบว่า แนวคิดของนวนิยายส่วนใหญ่ ในช่วงแรกถึงช่วงท้ายของระยะเวลาที่จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ช่วงที่ 2 คือ ระหว่าง พ.ศ. 2507-2516 มักเป็นเรื่องแนวรัก-พาฝัน⁵³ แต่อย่างไรก็ดีได้มีกลุ่มนักศึกษา และปัญญาชนรุ่นใหม่ได้ผลิตงานวรรณกรรมแนววิพากษ์วิจารณ์สังคม เช่น หนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ หนังสือเจ็ดสถาบัน ตลอดจนนำเอางานของนักคิดนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า ในช่วง พ.ศ. 2488-2500 อาทิ งานของ ศรีบูรพา จิตร ภูมิศักดิ์ นายผี (อัศนี พลจันทร์) เสนีย์ เสาวพงศ์ ฯลฯ มาตีพิมพ์ใหม่⁵⁴

2.5. ภาพลักษณ์ของ “ชาวจีน” ที่ปรากฏผ่านนวนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2480-2500

2.5.1 ภาพลักษณ์ของ “ชาวจีน” ในนวนิยาย ช่วงทศวรรษ 2480 : กรณีศึกษา หัตถนิยาย ชุต พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิต และ นวนิยายเรื่อง นี่แหละโลก ของดอกไม้สด

หัตถนิยาย ชุต พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิต ได้แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2482-2511 ถือได้ว่าเป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมและสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมไทยอย่างมาก ในช่วงทศวรรษ 2480 จนอาจกล่าวได้ว่าระยะเวลา 30 ปีที่หัตถนิยายชุต พล นิกร กิมหงวน นี้ได้นำเสนอสู่สายตาประชาชน เป็นช่วงเวลาที่โลกและสังคมไทยได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เช่น ภาพเหตุการณ์ที่กล่าวถึง ประชาธิปไตยในเบื้องต้น มหาสงคราม สันติภาพ และสงครามเย็น รวมไปถึง การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จารีตประเพณี วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งหัตถนิยายชุดนี้ได้มีการลำดับเหตุการณ์ของสังคมไทยในเวลา 30 ปีแบบต่อเนื่องแทบทุกวัน⁵⁵

⁵² ศรีศิลป์ บุญขจร, “อดีต ปัจจุบัน และอนาคตนวนิยายไทย: ข้อสังเกตบางประการ,” วารสารธรรมศาสตร์ 11, 1 (มีนาคม 2525), หน้า 96.

⁵³ เสถียร จันทิมาธร, สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 378.

⁵⁴ ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, นวนิยายกับการเมืองไทย ก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (พ.ศ. 2507-2521), (กรุงเทพฯ: รักอักษรฯ, 2546), หน้า 15-20.

⁵⁵ วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, วิวัฒนาการสังคมไทยกับหัตถนิยายชุด ชุต พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิต, หน้า 30.

ตัวละครที่เป็นตัวเอกในการดำเนินเรื่องนั้น ในช่วงแรก ป. อินทปาลิต ได้ผูกให้มีตัวละครเอก 2 ตัว คือ พล พัชรภรณ์ และ นิกร การณวงศ์ สองหนุ่มรูปหล่อ ซึ่งเป็นทั้งลูกพี่ ลูกน้อง และเป็นเพื่อนรักกัน ทั้งคู่ต่างมีนิสัยรักสนุก เจ้าสำราญชอบเที่ยวเตร่ จนทำให้ไปเจออาเสี้ยกิมหงวน ไทยเทียม ซึ่งตัวละครชาวจีนอย่าง กิมหงวนนี้ ป. อินทปาลิต ได้บรรยายให้เห็นถึงความเป็นมาว่ามีลักษณะไม่แตกต่างจากภาพลักษณ์ชาวจีนบางกลุ่มที่มีฐานะร่ำรวย โดยให้เสี้ยกิมหงวน ไทยเทียม เป็นทายาทของเจ้าสัวกิมเบ๊ มหาเศรษฐีอันดับหนึ่งของเมืองไทย เป็นจีนแต่จิวที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทย เจ้าสัวกิมเบ๊ได้บรรยายถึงประวัติตนเองจากจีนอพยพ จนสามารถสะสมทุน สร้างฐานะ มั่งคั่ง ร่ำรวย กลายเป็นเศรษฐีในเมืองไทย ดังข้อความที่ว่า

“อ้าวเสี้ยง โขคมาหากินเมืองไทย มีเงินเหลือจากค่าเรือเมล์ 2 เหยี่ยว รูปร่างอ้วนไปปรับจ้างชุดดิน ได้ค่าแรงวันละ 50 สตางค์...เมืองไทยหาเงินคล่องมาก การค้าอยู่ในกำมือพวกเราทั้งนั้น คนไทยเขาชอบทำราชการ อ้าวขายกล้วยเดี่ยวที่กระทรวงกำไโรอย่างน้อยวันละ 3 บาท สบายแล้วโว้ย เดือนละ 90 ใช้เพียง 10 บาท เจ็บๆ ฮ้อ! ต้องมีเมียสักคนหนึ่งโว้ย”...6 ปีในเมืองไทย ทำให้อ้วนลิมดาอัปปากได้ อ้วนเก็บเงินกำไรรายกล้วยเดี่ยว ได้ 3 พัน จึงตั้งร้านชำขึ้น มีรายได้วันละ 50-60 บาท บางวันถึง 100 พวกเราที่อยู่เมืองจีน โง่มากมาอยู่เมืองไทยคิดว่า คนไทยไม่รู้จักค้าขายเลย”⁵⁷

จะเห็นได้ว่านอกจากประวัติของตนเองแล้ว เจ้าสัวกิมเบ๊ยังให้ภาพของสังคมไทยและภาพของชาวไทยในสายตาชาวจีนในเชิงเปรียบเทียบกับชาวจีน โดยยกตัวอย่างการไม่รู้จักราค้าของคนไทย ซึ่งแตกต่างกับชาวจีน เพราะการค่านั้นเป็นอาชีพที่สร้างรายได้อย่างมาก และทำให้ชาวจีนกลายเป็นเศรษฐี ส่วนภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏนั้นได้แสดงถึงความขยัน อันเป็นภาพลักษณ์ด้านบวกที่แตกต่างกับคนไทย นอกจากนี้จะเห็นว่าได้มีการกล่าวถึงนโยบายการจำกัดอาชีพของรัฐบาลไทยที่ไม่ให้คนจีนประกอบกิจการหรืออาชีพใดๆ มากกว่าการค้าขาย อันส่งผลให้กลุ่มชาวจีนเหล่านี้เข้าไปมีบทบาทในด้านค้าขาย ระบบเศรษฐกิจของประเทศ และกลายมาเป็นกลุ่มนายทุนนักธุรกิจ ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่เด่นชัดของชาวจีนในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามหัตถนิยายชุดนี้ก็ได้ให้ภาพลักษณ์ด้านลบแก่กลุ่มชาวจีนบางด้าน เช่น ภาพลักษณ์ความเป็น “คนอื่น” ตัวตลก คนไม่มีสัมมาคารวะ นอกจากหัตถนิยายเรื่อง พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิตที่ให้ภาพของชาวจีนในด้านลบแล้ว ในช่วงทศวรรษ 2480 นวนิยายเรื่อง นี่แหละโลก ของ ดอกไม้สด เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้นำมาเป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของชาวจีนในด้านลบ นวนิยายเรื่องนี้มีเนื้อหาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ดีเก่าและผู้ดีใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ดีเก่าคุณคุณพวก “เสี้ย” แต่ในที่สุดเมื่อรู้ว่าเป็นผู้สกุลรุนชาติก็ยอมรับได้ นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าดอกไม้สดมีความเชื่อว่าชาติตระกูลมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลได้รับการอบรมขัดเกลาจนเป็นผู้ดี แต่ต้องเป็นผู้

⁵⁶ พระพงศ์ ดามาพงศ์, ท่องอดีตกับสามเกลอ, หน้า 169.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 170.

ประพาศิตีสมชาติกำเนิดด้วย จึงนับว่าเป็นผู้ตัวอย่างแท้จริง⁵⁸ จากที่กล่าวมาแล้วว่านวนิยายในช่วงทศวรรษ 2480 ทั้งห้าสนิยาย พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทปาลิต เรื่อง นี่แหละโลก ได้ให้ภาพชาวจีนในด้านลบนั้น สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.5.1.1 ภาพลักษณ์ความเป็น “คนอื่น”

- พ่อตาของภรรยาเจ้าสัวกิมเบ๊ ในห้าสนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ที่ไม่ต้องการให้ลูกสาวแต่งงานกับคนเชื้อสายจีนอย่างเจ้าสัวกิมเบ๊ ดังข้อความที่ว่า

“เจ้าสัวกิมเบ๊จะแต่งงานกับหญิงสาวชาวไทย แต่คุณตาซึ่งเป็นอดีตข้าราชการระดับอธิบดีไม่ค่อยพอใจนักที่ได้ลูกเขยเป็นจีน”⁵⁹

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2480 ที่มีสภาพการเมืองแบบชาตินิยม นโยบายเน้นการกีดกันทางเชื้อชาติ ทำให้คิดว่ากรณีที่ชาวจีนมาแต่งงานกับคนไทยนั้นเพื่อต้องการสิทธิเป็นพลเมืองไทยรวมทั้งการที่รัฐให้ภาพลักษณ์ชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ในเมืองไทย ส่งผลต่อความรู้สึกของคนไทยในช่วงเวลานั้นที่ต้องสนองต่อนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการ เช่น คุณตาของกิมหงวน อีกทั้งการที่ชาวจีนอย่างเจ้าสัวกิมเบ๊แต่งงานกับหญิงชาวไทยก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลดีเกี่ยวกับสิทธิในการอยู่เมืองไทยของเจ้าสัวเองด้วย ทำให้เกิดการรังเกียจความเป็นเงินของเจ้าสัว แต่สุดท้ายก็ต้องยอมรับ เพราะ เจ้าสัวกิมเบ๊ร้ายและประจบพ่อตาด้วยการกำนัลทรัพย์สินเงินทองให้อย่างมีอัน

- พ่อตาของเจ้าสัวกิมเบ๊บังคับให้หลาน คือกิมหงวนให้ได้รับการศึกษาแบบไทย ไม่ให้เข้าโรงเรียนจีน เพื่อจะได้มีความเป็นไทย และไม่มีความเป็น “คนอื่น” ดังข้อความที่ว่า

“แม้ว่าจะยอมรับเจ้าสัวกิมเบ๊เป็นลูกเขย แต่อธิบดีพ่อตาก็พยายามที่จะให้หลานก็คือ กิมหงวนได้รับการศึกษาแบบไทย โดยไม่ให้ส่งเข้าโรงเรียนจีน แต่กลับบังคับให้เข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญจนสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาชั้นที่ 8 จากนั้นเจ้าสัวกิมเบ๊จึงพาไปฮ่องกงและสิงคโปร์ ก่อนแต่งตั้งให้เป็น ผู้จัดการห้างสรรพสินค้า

⁵⁸ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 23-24.

⁵⁹ ป. อินทปาลิต, พล นิกร กิมหงวน ตอนเกิดสำเริง (กรุงเทพฯ: อมรา, 2483), หน้า 45.

“ศิวิลิสซ์ฟานิช” ซึ่งตั้งอยู่ที่พาหุรัด ปากซอยทางเข้าบ้าน “ไทยเทียม”⁶⁰

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคุณตาของกิมหงวนได้ตอบสนองต่อนโยบาย และกฎหมายของรัฐบาลที่ต้องการให้ลูกหลานจีนเหล่านี้มีความเป็นไทย โดยบังคับให้เรียนในโรงเรียนไทย หรือ โรงเรียนฝรั่งที่เน้นการสอนภาษาไทย ที่รัฐบาลให้การยอมรับ ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มลูกหลานจีนในช่วงเวลานั้นมักนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญ เช่น นายกนต์ธีร์ ศุภมงคล หรือ อาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ดังข้อความที่ว่า

“เพื่อนร่วมชั้นที่ Alliance Francaise มี คุณกนต์ธีร์ ศุภมงคล จาก โรงเรียนอัสสัมชัญ ต่อมาเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง...คุณป๋วย อึ้งภากรณ์ จาก โรงเรียนอัสสัมชัญ ต่อมา เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นศิษย์คนหนึ่งของนายปรีดี คุณป๋วย อึ้งภากรณ์ ได้รับทุนรัฐบาลไปศึกษา ต่อที่ประเทศอังกฤษ”⁶¹

นอกจากนี้ในหัตถนิยายชุดนี้ยังมีการให้ภาพลักษณ์ “คนอื่น” อีกอย่างหนึ่ง จะเห็นได้จากการใช้คำที่แสดงถึงการดูถูกชาวจีน โดยจะเรียกชาวจีนที่เกิดเมืองไทยรุ่นลูกรุ่นหลานว่า “เจ๊ก” ซึ่งเป็นคำที่ไม่สุภาพ เช่น

- กิมหงวนเล่าประวัติตนเอง โดยใช้สรรพนามแทนตัวว่า “เจ๊ก” เพื่อให้เกิดการตลก สนุกสนาน ดังข้อความที่ว่า

“ผมหรือครับ ผมเป็นเจ๊กครับ ลูกจีนเกิดในไทยแลนด์ มารดาเป็นไทย น้ำผมก็เป็นไทย ส่วนลุงและอาเป็นเจ๊กครับ แล้วยก้จิ้นกับไทยมิใช่อื่น ไกลพี่น้องกันนะครับ”⁶²

หรือเหตุการณ์ในหัตถนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ที่จิ้นกับญี่ปุ่นทำสงครามกัน แต่เผด็จศึกไม่ได้เพราะจีนมีทหารมากกว่า ทำให้ผู้เขียนกล่าวถึงชาวจีนว่า

⁶⁰ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, เรื่องเดิม, หน้า 48.

⁶¹ พูนสุข พนมยงค์, “เพื่อนร่วมชั้นข้าพเจ้าชื่อ...จำกัดพลางกูร ป๋วย อึ้งภากรณ์ ฯลฯ” ใน มติชนสุดสัปดาห์ 22, 1107 (5 พฤศจิกายน 2544), หน้า 31.

⁶² วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, เรื่องเดิม, หน้า 215.

“เจ๊กคงคบมือกระที่บเท้าหัวเราะชอบใจ “ญี่ปุ่นแพ้ว สะ-สะ-ญี่ปุ่น
 สู้เจ๊กไม่ได้”⁶³

นอกจากการให้ภาพลักษณ์ “คนอื่น” แก่ชาวจีนแล้ว หัสนิยายชุดนี้ยังสะท้อนความคิดของชาวจีนที่พยายามปรับตัวเองให้กลายเป็นไทย เป็นพวกหนึ่งพวกเดียวกัน ไม่ได้เป็น “คนอื่น” ตามนโยบายของรัฐเกี่ยวกับชาตินิยมที่พยายามให้ชาวจีนที่อาศัยในเมืองไทยกลายเป็นคนไทย ซึ่ง ป. อินทปาลิตได้บรรยายถึงความเป็นไทยเต็มร้อยของกิมหงวน แม้ว่าจะมีคุณเดียวเป็นจีนและพูดภาษาแต้จิ๋วได้ อีกทั้งมีหัวการค้า โดยภาพรวมแล้วกิมหงวน ไทยเทียม ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนนามสกุลเป็น “ไทยแท้” ซึ่งการที่กิมหงวนเปลี่ยนนามสกุลนี้ นอกจากเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของรัฐแล้วยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าแม้กิมหงวนจะมีเชื้อสายจีนแต่ก็มีความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ไม่ได้เป็น “คนอื่น” ซึ่งในช่วงทศวรรษนี้ความคิดกระแสหลักเกี่ยวกับความเป็นไทยได้ทวีความรุนแรงในสังคมไทย โดยประเด็นนี้ เกษียร เตชะพีระบรรยายไว้ว่า

“กิมหงวนไทยแท้ หรือชื่อสกุลเดิม คือ สงวน ไทยเทียม ทั้งสองยี่ห้อฟ้องบอกความเป็นจีนที่พยายามพรางตัวคบตา (Phony & deceit) ให้สมไทยด้วยการเปลี่ยนชื่อเป็น ไทย ส่วน “กิมหงวน ไทยแท้” มีนัยลึกกว่าเพราะมันฟ้องถึงความรู้สึกผิดและปมด้อย (Guiltiness & inferiority complex) ที่ค้นเกิดมาเป็นจีนภายในจิตใจ เนื่องจากคนผู้นั้นซึมซับรับเอา (Internalized) คติชาตินิยมไทยที่คับแคบที่ดูถูกเชื้อชาติอื่นไม่ใช่ไทย รวมทั้งเชื้อชาติจีนของตนเองเข้าไปเต็มคราบเสียแล้ว จึงตั้งสกุล “ไทยแท้” ไว้ขบเซยความรู้สึกผิดและปมด้อยที่มากับชื่อ “กิมหงวน” ของตนเอง พูดอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ชื่อ “สงวน ไทยเทียม” บ่งบอกความพยายามสร้างเอกลักษณ์ปลอม (false identity) ส่วนชื่อ “กิมหงวน ไทยแท้” กลับส่อให้เห็นวิกฤติเอกลักษณ์ (crisis of identity) ในตัวเจ้าของชื่อที่เดียว”⁶⁴

จากการวิพากษ์กิมหงวนของเกษียร อาจกล่าวได้ว่าการที่ ป. อินทปาลิตได้สร้างกิมหงวนในลักษณะแบบนี้เป็นการพยายามเสนอภาพลักษณ์ชาวจีนให้มีความเป็นไทยมากกว่าจีน แม้จะขัดแย้งกับเชื้อชาติ หรือพฤติกรรมการณ์เลี้ยงดูแบบจีน เข้าโรงเรียนไทย พูดภาษาไทย ซึ่งการ

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 179.

⁶⁴ เกษียร เตชะพีระ, แลอดลดาบมังกร รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม, หน้า 71.

แสดงออกถึงภาพลักษณ์ที่เป็นไทยมากกว่าจีนนั้น ยังเป็นการแสดงถึงการพยายามนำเอาสิ่งที่ถูกยอมรับในสังคมและปกปิดปมด้อยในเรื่องเชื้อชาติที่ถูกสังคมนับถือว่าเป็น “คนอื่น” ซึ่งลักษณะแบบนี้พบเป็นอย่างมากในกลุ่มชาวจีนสมัยรัฐนิยม ดังที่ เกษียรกล่าวไว้ว่า

“ผมสันนิษฐานว่าประสบการณ์ทางจิตใจและวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ คนจีนในไทยจำนวนมากประสบพบเจอกันถ้วนทั่วหน้าในยุครัฐนิยมของ จอมพลแปลก ทำให้พวกเขาต้องปรับเอกลักษณ์ใหม่ไม่ว่าจะด้วยจำใจหรือสมัครใจก็ตาม เช่น มีอคติตอกิมหานายธนาคารและนักการเมืองท่านหนึ่งซึ่งเดิมมีชื่อแซ่เป็นจีนและกำลังก้าวหน้าไปในอาชีพสอนหนังสือโรงเรียนจีน แต่มาเผชิญกับแรงกดดันของรัฐนิยมเข้า ทำให้ท่านตัดสินใจปรับเปลี่ยนตัว 3 อย่างคือ เปลี่ยนแซ่จีนเป็นสกุลไทย ประกอบอาชีพรับราชการและเข้ารับการศึกษาในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง สิ่งต่างๆ ที่ผู้นี้ทำเพื่อบ่งชี้ว่าเป็นคนไทยตามนโยบายของรัฐ”⁶⁵

พร้อมกันนี้ เกษียรยังได้กล่าวถึงตัวผู้หนึ่งที่เผยแพร่แนวคิดชาตินิยมในช่วงรัฐนิยมนี้ที่พยายามสร้างกระแสกีดกันทางเชื้อชาติแก่กลุ่มคนที่ไม่ใช่ไทยในความเป็นจริงแล้วคนผู้นี้ก็กลับมีราชทินนามเดิมที่บ่งชี้ว่ามีเชื้อสายจีน⁶⁶

นอกจากภาพลักษณ์ “คนอื่น” ที่ ป.อินทปาลิต สร้างให้กิมหงวน และเจ้าสัวกิมเบ้แล้ว ป. อินทปาลิต ยังให้ภาพของกิมหงวนให้มีลักษณะตัวตลกประจำเรื่อง ทำให้มีภาพลักษณ์ไปในทางแง่ลบ ดังที่ว่า

“จริงครับคุณพ่อ ผมก็เคยเห็นมาหลายหน อย่างว่าแต่คนเลยครับ
หมาบ้านเจ้าคุณศรียังเหมือนกับเจ้าหงวนราวกับพิมพ์เดียวกัน” เสียงหัวเราะพร้อมๆ กันดังขึ้น เสียงหงวนหลับตา⁶⁷

ลักษณะดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นพฤติกรรมในลักษณะเขาะเขี่ย คุณกว่า กิมหงวนเหมือนหมา โดยนัยในทางลบ หมายถึง เลว ตามคำสวดติดปากคนไทยในสมัยนั้นว่า “ไอ้ชาติหมา”

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁶⁷ สุรพล บัณฑิต, “อารมณัชน ใน พล นิกร กิมหงวน ของ ป.อินทปาลิต” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดี เปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2539, หน้า 181.

เพราะหมาเสฟไม่เลือกแม่แต่มูลอุจจาระ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกิมหงวนที่จับผู้หญิงไปทั่ว⁶⁸ ทำให้ถูกเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าลักษณะดังกล่าวไม่เพียงแต่กิมหงวนเท่านั้น พล นิกรก็มีลักษณะที่จับผู้หญิงไปทั่วเช่นกัน แต่ ป. อินทปาลิต ก็ให้ภาพด้านลบในลักษณะดังกล่าวและตัวตลกแก่กิมหงวนเท่านั้น ซึ่งลักษณะคูถูก เปรียบเปรยเป็นตัวตลกนี้ก็เป็ผลมาจากกระแสแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่มีอคติทางชาติพันธุ์มองกลุ่มชาวจีนเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่พวกเดียวกัน ดังนั้นจึงสามารถดูถูก และเหยียดหยามให้กลุ่มคนเหล่านี้มีลักษณะด้อยต่ำดั่งที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้นิสัยของกิมหงวนอีกอย่างหนึ่งที่ ป. อินทปาลิต ได้สร้างให้มีลักษณะที่แสดงถึงนิสัยด้านลบ คือ การชอบใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการฉีกแบงค์ ดั่งข้อความที่ว่า

“ทำให้กลุ่มคนรอยสมัยนั้นตกตะลึง เพราะแบงค์ที่เสียกิมหงวน ฉีกนั้นคือแบงค์ร้อย ซึ่งเป็นแบงค์ที่มีค่ามากที่สุดใสมัยนั้น”⁶⁹

หรือข้อความที่ว่า

“ใช้เงินแบบทิ้งๆขว้างๆ ขอมเอาเงินเป็นแสนๆเพื่อให้คนมาซื้อหนังสือของตนเอง”⁷⁰

จากลักษณะการใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือยนี้เองทำให้มีการวิเคราะห์และวิพากษ์ว่า กิมหงวนน่าจะเป็นเงินปลอม เพราะคุณสมบัติที่ต่างไม่สอดคล้องกับภาพของเงินอพยพในช่วงเวลานั้น ที่เน้นเรื่องความมั่งคั่งจนสามารถสร้างฐานะร่ำรวย ชาวจีนบางคนสามารถสร้างตำนานเพื่อนำมาใช้พรีำสอนลูกหลานชาวจีนรุ่นต่อไป ดังนั้นการที่ ป.อินทปาลิตสร้างภาพลักษณ์ของกิมหงวนในทางตรงข้าม จึงถือได้ว่าเป็นภาพลักษณ์ในแง่ลบ ซึ่งการที่กิมหงวน มีความเป็นไทยมากกว่าจีนนั้นนับหนึ่งอาจกล่าวได้ว่ากิมหงวน ถือได้ว่าเป็นจีนรุ่นที่สองที่มีความผูกพันกับไทยมากกว่าจีน จึงทำให้รับเอาความคิดและคุณสมบัติแบบไทย ส่งผลให้ความเป็นจีนได้เจือจางลง

- บุญปลุก สาวใช้ไม่อยากกลับมาอยู่บ้าน เพราะมีความรู้สึกรังเกียจพ่อเลี้ยงของตนเอง เพราะเป็นชาวจีน ในนวนิยาย เรื่อง นี้แหละโลก ดังข้อความที่ว่า

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 182.

⁶⁹ วรรณคดี จันทรเรื่อง, ตัวเอก, หน้า 12.

⁷⁰ ปรีชา อินทปาลิต, หัตถ์นิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ตอน เกิดสาวเพ็ง, หน้า 11.

“นางสาวบุญปลูกกล่าวอย่างเปิดเผยว่า “เกลียดพ่อเลี้ยง เป็นเจ๊ก” จะไม่ยอมลาออกจากนายจ้างมาช่วยงานที่บ้าน ทำให้เงินสงฆ์เดือดร้อน กีดกันนางแปลกมิให้ปันสิ่งใดแก่ลูกสาว ส่วนนางแปลกก็เป็นมารดาที่ตกอยู่ในภพกรรมดาแห่งโลก อย่างจริงจังแล้ว กล่าวคือเห็นว่าลูกเลี้ยงตัวเองได้ดีก็สิ้นความ ห่วงใยเลยทีเดียว”⁷¹

- ขนิษฐาซึกพี่ชายเกี่ยวกับเพื่อนของเขา โดยแสดงท่าทางดูถูก หลังจากที่รู้ว่า เป็นพวก อาเสี่ย มีเชื้อสายจีน เศรษฐีใหม่ ในนวนิยาย เรื่อง นี่แหละโลก คงข้อความที่ว่า

“ขนิษฐาซึกพี่ชายต่อไปพร้อมกับ โบกมือไล่ควันบุหรี่ ที่ฝ่ายเขาพ้นออกมาเป็นกลุ่มใหญ่ทางหน้าหล่อน
“แล้วอีตาเสี่ย หรืออะไรของพี่เล็กนะเป็นใครอีกล่ะ?
พวกพ้องพี่เล็กมักจะแปลกๆ เสมอ”
“นายเสี่ยนั่นชื่อทวิช พี่ก็เพิ่งได้รู้จักพูดจากันวันนี้แหละ เป็นหนแรก เมื่อก่อนๆ เคยเห็น ไปไหนกับเจ้าซิดสองสามหน”
“คำว่าเสี่ยนี้เป็นสมญา สำหรับเศรษฐีเจ๊ก ไม่ใช่หรือ?” เลขาถาม
“ยังงั้นซี แต่หมอทวิชนี้มองหาเจ๊กในตัวไม่พบ”
“ก็ยั้งงั้นทำไมเรียกเขาว่าเสี่ย” เลขาขำขันด้วยน้ำเสียงแสดง ความสนใจ เลขาสนใจในเพื่อนชายของพี่ชายหล่อนเสมอ แล้วความสนใจนั้นจะเจริญขึ้นหรือหมด ไปก็เมื่อหล่อนรู้ว่า เขาผู้นั้นมีส่วนที่จะคู่ควรกับหล่อนโดยประการหนึ่งประการ ใดหรือไม่”⁷²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่านวนิยายเรื่อง นี่แหละโลก ได้ให้ภาพชาวจีนที่ไม่แตกต่างไปจากทัศนียาซุด พล นิกร กิมหงวน ยังใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงการดูถูกเหยียดหยาม กีดกันทางเชื้อชาติ แม้ว่าคนจีนเหล่านี้จะมีฐานะที่มั่งคั่ง และเป็นคนดีแล้วก็ตาม แต่ภาพลักษณ์ของ ชาวจีนในนวนิยายก็ยังถูกทำให้ต่ำต้อย ค้อยค่า เพราะมีความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ความเป็นผู้ดี

⁷¹ ดอกไม้สด, นี่แหละโลก (พระนคร: เพ็ชรพิทยา, 2581), หน้า 20.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 60-61.

และศักริตินาต่างๆ มีอคติทางชาติพันธุ์ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ด้านลบของชาวจีนนี้ก็มี ความสอดคล้องกับบริบททางสังคมในช่วงทศวรรษ 2480 ที่กระแสการต่อต้านชาวจีนทั้งทาง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในสังคมไทย ยังปลูกฝังผ่านแนวความคิดเป็นไทยกระแสหลัก ที่เน้นเรื่องเชื้อชาติเป็นสำคัญด้วย

2.5.1.2 ภาพลักษณ์คนไม่มีสัมมาคารวะ

- กิมหงวน ที่ไม่มีสัมมาคารวะ บางครั้งเขาชอบพูดล้อเลียนบิดามารดาให้เป็นเรื่องตลก เช่น ในตอน “หมัดเด็ด” ที่กล่าวไว้ว่า

“ไม่แน่หรือกรับคุณหญิง เตี่ยผมเป็นคนขี้ขลาดกลัว ยิ่งแม่ผมยิ่ง ขี้ขลาดกลัว เวลาเล่าเรื่องผีทีไร เป็นต้องไปโอดนั่งบนตักเตี่ย”⁷³

หรือในตอน “เกิดลำเพ็ง” ดังข้อความที่ว่า

“เตี่ยซัดใจไม่ให้แต่งงานกับนวลละออและแอบยุให้เลิกกัน
ต่อมาถึงกับอาฆาตมาดร้ายจะเอาตระไกรษาเดี่ยวบ้างปืนพกบ้าง
ไปฆ่าเตี่ยเชียงใหม่”⁷⁴

ภาพลักษณ์คนไม่มีสัมมาคารวะของคนจีนนี้ ก็เป็นสิ่งที่สังคมไทยให้ภาพในแง่ลบกับคน จีน เนื่องจากบริบทในช่วงทศวรรษ 2480-2500 นี้ กระแสการกีดกันทางเชื้อชาติตามหลักนโยบาย ชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความรุนแรง มีการแบ่งเป็น พวกเขา- พวกเรา ซึ่งกลุ่มที่ รัฐไทยได้นำมาเป็นตัวเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างคือ คนจีน เพราะในช่วงเวลานั้นชาวจีน ได้ อพยพเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมาก เมื่อเข้ามาหากินมีรายได้ก็มักส่งเงินกลับประเทศ รัฐบาล จึงเกิดความวิตกกังวลว่าชาวจีนเหล่านี้เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ และเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติ ตาม เชื้อพึงในนโยบายชาตินิยม รัฐบาลจึงได้สร้างภาพของชาวจีนให้เป็นศัตรู คนอื่นที่เข้ามา ครอบงำโดยเงินทอง หรือการนำเอาพฤติกรรมที่แตกต่างกับชาวไทยของชาวจีนมาดูถูกและให้ภาพใน ด้านลบ เช่น ชอบทำเสียงดัง ชอบพูดตะโกน หรือ แม้แต่การพูดถึงพ่อแม่เชิงล้อเลียนในบางครั้ง ก็ ถูกทำให้เป็นพฤติกรรมแง่ลบ ที่แสดงให้เห็นว่าชาวจีนไม่สำนึกในบุญคุณ พ่อแม่ ทั้งที่พฤติกรรม

⁷³ ปรีชา อินทปาลิต, หัตถนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ตอนหมัดเด็ด, หน้า 12.

⁷⁴ เกษียร เตชะพีระ, เรื่องเดิม, หน้า 73.

เหล่านี้ สามารถเกิดในคนทุกเชื้อชาติ แต่สำหรับคนจีนแล้ว กลับถูกให้ภาพของการกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นไปในทางไม่ดี ซึ่งในความเป็นจริงแล้วชาวจีนมักจะมีคุณธรรมและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่การสร้างภาพลักษณ์ดังกล่าวเป็นไปตามการดำเนินนโยบายชาตินิยมที่เน้นเชื้อชาติและปลูกฝังเข้าไปในวัฒนธรรม จึงทำให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนถูกสร้างในแง่ลบ

2.5.2 ภาพลักษณ์ของ “ชาวจีน” ในนวนิยายช่วงทศวรรษ 2490: กรณีนวนิยายเรื่อง เสือใบ และเสือดำ ของ ป. อินทปาลิต

นวนิยายในช่วงทศวรรษ 2490 ส่วนใหญ่แล้วจะมีลักษณะเป็นแนวเรอริงมย์ พาฝัน สะท้อนปัญหาสังคมมากขึ้น แต่ในช่วงทศวรรษ 2490 นี้ นวนิยายแนวบู๊ โลดโผนเป็นนวนิยายอีกประเภทหนึ่งที่มีความนิยม ซึ่งนวนิยายแนวบู๊ โลดโผนได้นำมาศึกษา และสะท้อนภาพลักษณ์ของคนจีนมี 2 เรื่อง คือ เรื่องเสือใบ และ เสือดำ ของ ป. อินทปาลิต นวนิยายเรื่องเสือใบนั้นแต่งขึ้นในปี พ.ศ. 2490 พิมพ์ในนิตยสารขนาดแปดหน้ายกชื่อ ปิยมิตร ส่วนนวนิยายเรื่องเสือดำ ก็ถูกผลิตตามมาในปีพ.ศ. 2491” นวนิยายทั้งสองเล่มเป็นภาพหนึ่งที่สะท้อนสังคมไทยบางส่วนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และ สะท้อนให้เห็นสภาพของเศรษฐกิจไทยในช่วงเวลานั้นว่ามีความเป็นทุนนิยม เมื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมแบบขุนนางเริ่มเสื่อมสลายไปทุกขณะ ให้ระบบสังคมเศรษฐกิจแบบนายทุนเข้ามาแทนที่ ค่านิยมเอกลักษณ์ของคนในสังคมแบบเก่า จึงดิ้นรนจะแก้ปัญหาของสังคมที่เกิดมาจากระบบทุนนิยม โดยค่านิยมแบบสังคมเก่านั้น คือ ความใจกว้าง ความมีน้ำใจไม่เอารัดเอาเปรียบ ดังนั้น ป. อินทปาลิต ซึ่งเป็นบุคคลที่มีค่านิยมของสังคมเก่าและสังคมใหม่ปะปนกัน จึงได้สร้างเสือใบ และเสือดำ เป็นวีรบุรุษมาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว เริ่มจากสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นวิกฤตการณ์ ที่ทำให้โครงสร้างของสังคมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ต้องเกิดความปั่นป่วนหนักยิ่งขึ้นเป็นจุดเริ่มเรื่อง”

นวนิยายทั้งสองเรื่องต่างมีเนื้อหาแนวบู๊ โลดโผน เรื่องเสือใบนั้น เป็นเรื่องราวของ เรวัต ชูติประภา บุตรชายคนโต ของ พระยาบริรักษ์ประจักษ์ราชฤดี เกิด 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2451 ที่จังหวัดลพบุรี ผ่านการศึกษาที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ เรียนเอ็นเอ็เนียร์ ที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด 8 ปี ก็สำเร็จได้ปริญญา ประสบความสำเร็จทางการเรียนดีเด่นพอๆ กับการกีฬา กระทั่งเมื่ออายุ 34 ปี ได้แต่งงานกับวัลภา ซึ่งพ่อไปขอให้ อยู่ร่วมกันได้ 4 ปี โดยมีได้รักกันเลย จนกระทั่งมาเกิดเหตุที่ทำให้เรวัตต้องเป็น โจร นั่นคือ วัลภาเป็นชู้กับคู่รักเก่าของหล่อน เมื่อเรวัตเห็นหล่อนกับชู้รักพรา่พรอดกันอยู่ใน

⁷⁵ ปรินญา อินทปาลิต, โลกส่วนตัวของ ป. อินทปาลิต (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2543), หน้า 15.

⁷⁶ สมเกียรติ วันทะนะ, สังคมศาสตร์วิภาษวิธี (กรุงเทพฯ: วลี, 2524), หน้า 95.

ห้องนอนของเขานั่นเอง เจ้าสังหารทั้งสองตายคาที่ เรวดีหนีออกจากบ้าน เริ่มต้นเป็นโจรทันที โดยที่เรวดีเข้าร่วมในแก๊งค์โจรเซ็ดดำ ที่จังหวัด ลพบุรี เริ่มปล้นฆ่าเศรษฐีที่เอาไร้อาเปรียบประชาชน หรือ คนที่คดโกง ขายชาติ ซึ่งชาวจีนก็เป็นหนึ่งในนั้น แล้วนำเงินที่ได้มาแจกจ่ายประชาชนที่เดือดร้อน ไม่แตกต่างกับ โรบินฮูด ในนวนิยายต่างประเทศ นวนิยายเรื่องนี้ ป. อินทปาลิต ได้ให้ภาพส่วนใหญ่ของชาวจีนเป็นไปในด้านลบในหลายๆ ด้าน

นอกจากเรื่องเสื่อใบแล้ว ป. อินทปาลิตยังได้เขียนนวนิยายเรื่องเสื่อดำที่มีลักษณะแนวบู๊ โหด โผน โดยให้ ระพินทร์ หรือ เสื่อดำ เป็นโจรที่มีความชำนาญในการปล้น ในบริเวณจังหวัด สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ลักษณะเศรษฐีที่เสื่อดำปล้นฆ่านั้นก็ไม่ได้แตกต่างกับเสื่อใบ คือ ต้องเป็นคนที่ชอบคดโกงเอาเปรียบ ชูดเลือดเนื้อจากประชาชน เพียงแต่ ป. อินทปาลิต ให้ภาพของเสื่อใบในการแก้ปัญหามากกว่าเสื่อดำ จะเห็นได้ว่าเมื่อเสื่อใบปล้นก็มักจะปล้นเฉพาะคนที่เลวแล้วนำเงินมาแบ่งประชาชน หรือ กำจัดคนที่ขายชาติ แต่เสื่อดำนั้นปล้นเพื่อตนเอง อย่างไรก็ตามภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายเรื่อง เสื่อดำ นี้มีลักษณะแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ซึ่งจะกล่าวเป็นภาพรวมของนวนิยายทั้ง 3 เรื่องในช่วงทศวรรษ 2490 ดังต่อไปนี้

2.5.2.1 ภาพลักษณ์ของคนเห็นแก่เงิน คดโกง ขูดรีด ขายชาติ

- กิมเส็ง พ่อค้าที่เอาไร้อาเปรียบประชาชนที่เดือดร้อน ด้วยการคดโกงและขูดรีด ในนวนิยายเรื่อง เสื่อใบ ดังข้อความที่ว่า

“ผมขอกู้เขาเพียงสองหมื่นบาท เมื่อถึงวัน ไปรับเงิน ผมนำโฉนดที่ดิน กิมเส็งได้เลี้ยงผมและมอมเหล้าผม หลอกให้ผมเซ็นชื่อในใบกู้ถึงสองแสนบาท แต่ผมได้เงินมาเพียงสองหมื่นเท่านั้น กว่าผมจะรู้ว่าถูกหักหลัง เขาก็ให้ทนายยื่น โนติสผมแล้ว...กิมเส็งใช้วิธีการอันบัดสีหักหลังเพื่อน ในทำนองนี้มาหลายครั้งแล้ว นี่แหละครับ ทรยาผมเสียใจมากที่สุดที่ผมเสียรู้เขา และเราจะต้องหมดเนื้อหมดตัวคราวนี้”⁷⁷

- กิมทอง ขูดเลือด ขูดเนื้อ กับคนจน ในนวนิยายเรื่อง เสื่อใบ ดังข้อความที่ว่า

“ปล้นนายกิมทอง แซ่ตัน เจ้าทรัพย์ที่กล่าวนี้ได้ทำบาปหลังคน ขูดเลือด ขูดเนื้อคนจนมานานแล้ว ฉะนั้นคืนนี้ 20.00 น. ตรง

⁷⁷ ป. อินทปาลิต, เสื่อใบ (กรุงเทพฯ: อมรา, 2516), หน้า 30-31.

ให้พี่ไฉวรรณเป็นหัวหน้า นำพวกโจร 7 คนคือ นายอิน นายหล้า นายคำ นายฉาย นายหรั่ง นายแก้วและนายเชื้อ ยกออกจากค่ายเดินทางไปปฏิบัติการ โดยด่วน”^๓

- นายเพ่งอัน ผู้จัดการบริษัทค้าข้าวที่มั่งคั่งมาจากการขูดเลือดขูดเนื้อประชาชนที่เดือดร้อน ในนวนิยายเรื่อง เสือใบ ดังข้อความที่ว่า

“เหยื่อของเขาเป็นผู้จัดการบริษัทแห่งหนึ่ง และเป็นชาวจีน ที่มีเงินมากมายหลายล้าน สร้างความมั่งมีด้วยการขูดเลือดขูดเนื้อ คนจนในยามสงคราม...พ่อค้าจีนผู้นั้นกำลังนำเงินสดไปฝาก ธนาคาร เจ้าพ่อแห่งลพบุรีกระทำการปล้นอย่างเงียบเชียบ ได้เงินสด 150,000 บาท และจนกระทั่งบัดนี้ ดำรวจยังไม่ทราบว่าเป็นคนร้ายที่ปล้น นายเพ่งอันนั้นเป็นใคร”^๔

หรือข้อความที่แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของชาวจีนที่คดโกงประเทศชาติที่เข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภาร อันเป็นการกระทำที่อกตัญญู ในนวนิยาย เรื่อง เสือใบ ดังข้อความที่ว่า

“เหยื่อของเขาคือเรือใบลำหนึ่ง ซึ่งบรรทุกข้าวสาร เต็มระวาง เตรียมที่จะพาข้าวหลบหนีออกนอกประเทศ และเจ้าของข้าว ได้รับความร่วมมือจากเจ้าพนักงานบางคนที่ทุจริตต่อหน้าที่ ขอมตัวตกเป็นทาสน้ำเงินของพ่อค้า ซึ่งสร้างความมั่งมีของเขาด้วยความอดอยากของคนจน... “อ้ายสัตว์นรกเหล่านี้ ก่อความเดือดร้อนให้คนจนทุกย่อมน้ำ คนจนพี่น้องชาวไทยของเราต้องอดอยากนำสงสาร””^๕

หรือข้อความที่ว่า

“เห็นไหมเถา อ้ายสัตว์พวกนี้มันทำให้คนจนอดตาย เพราะ

^๓ ป. อินทปาลิต, เสือใบ ตอน เสือหลายเมือง, หน้า 23.

^๔ ป. อินทปาลิต, เสือใบ ตอน มังกรน้ำจืด, หน้า 3-4.

^๕ ป. อินทปาลิต, เสือใบ ตอน มังกรน้ำจืด, หน้า 5-6.

การลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศทำให้ราคาข้าวสารสูงขึ้น
 ทุกวัน เราไม่โหดเหี้ยมจนเกินไปหรอกเท่าที่เราจะฆ่าأيามนุษย์
 สารเลวเหล่านี้ ลงมือไว้อี”...เจ้าเป็นคนต่างด้าวเข้ามาพึ่งพระบรม
 โภธิสมภาร แต่แทนที่จะตั้งตนอยู่ในทางที่ชอบที่ควร เหมือนชน
 ชาวต่างด้าวที่ดีทั้งหลาย เจ้ากลับก่อความเดือดเนื้อร้อนใจให้คนจน
 ทั่วไป”^{๙๒}

- นายตัว เป็นคหบดีผู้มั่งคั่งและมีอิทธิพลอย่างมาก ในเขตจังหวัดกาญจนบุรีใน
 นวนิยายเรื่อง เสือคำ ดังข้อความที่ว่า

“เจ้าของบ้านหลังนี้ชื่อตัว มีเชื้อชาติจีน เป็นคหบดีผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง
 ของจังหวัดนี้ และมีสมัครพรรคพวกมาก ด้วยอิทธิพลในทางการเงิน
 นั้นเอง การปล้นบ้านนายตัวต้องมีการปะทะกันอย่างไม่ต้องสงสัย
 เพราะบุญมากสืบทราบมาว่า ตลอด 24 ชั่วโมงนายตัวจับวางคนของเขา
 พร้อมด้วยอาวุธปืนคอยรับมือกับพวกโจรเสมอ เนื่องจากกาญจนบุรี
 เป็นเมืองโจร นายตัวจึงระวังตัวไม่ประมาท เขาเป็นคหบดีคนเดียวที่
 ไม่ยอมช่วยเหลือชาวบ้าน และชูครีต ขุนโจรได้ตั้งใจมาปล้น”^{๙๓}

ภาพลักษณ์ พ่อค้า ที่คดโกง ชูครีต กลุ่มอิทธิพลนี้ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระแสความเป็น
 ไทยแบบแนวคิดกระแสหลัก รวมทั้งนโยบายชาตินิยมที่เน้นในเรื่องการกีดกันทางเชื้อชาติ มองคน
 ต่างเชื้อชาติว่าเป็น “คนอื่น” เป็นคนที่ด้อยค่า และน่ารังเกียจ ได้รับการดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นกลุ่ม
 คนที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากประเทศไทย ดังนั้นรัฐจึงต้องสร้างแนวคิดความเป็นไทย
 กระแสหลักขึ้นมา โดยมีการชูนโยบายต่างๆ ทั้งวัฒนธรรมการแต่งกาย การใช้ภาษา รวมไปถึงการ
 ออกกฎหมาย กีดกันในการประกอบอาชีพของคนต่างด้าว โดยเฉพาะชาวจีนที่จำกัดให้ทำเพียง
 อาชีพค้าขาย และการบังคับให้ลูกหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยต้องเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนไทย
 เพื่อจะได้ปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยในกลุ่มลูกหลานจีนเหล่านี้

นอกจากนี้ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 2480-2500นี้ รัฐบาลได้มีการตรวจตราการผลิตสื่อ
 สิ่งพิมพ์อย่างเข้มงวด ส่งผลให้นักเขียนบางกลุ่มจำเป็นต้องเขียนหนังสือและแต่งเรื่องให้มีลักษณะที่

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

^{๙๓} ป. อินทปาลิต, เสือคำ เล่ม 2 ตอน เสือตั้งถ้ำ, หน้า 55-56.

สอดคล้องต่อนโยบายและความต้องการของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นของชาวจีนที่รัฐบาลเองได้มองเป็น “ศัตรู” และกลุ่มพ่อค้าที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนเอง และพวกพ้อง ดังนั้นจึงส่งผลให้ภาพลักษณ์ของกลุ่มชาวจีนเหล่านี้มีลักษณะของผู้ร้าย ผู้มีอิทธิพล พ่อค้าคนกลางที่ชอบขูดรีด คดโกงประชาชนและขายชาติ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.5.2.2 ภาพลักษณ์ “คอมมิวนิสต์”

- ชาวจีนที่อาศัยอยู่ย่านเขาวราช เป็นหัวหน้าใหญ่ของขบวนการคอมมิวนิสต์ ในเมืองไทย อันเป็นภัยร้ายแรงแก่สังคมไทย ในนวนิยายเรื่อง เสือใบ ดังข้อความต่อไปนี้

“ได้เรื่องแล้วครับพี่ใบ รังใหญ่ของหัวหน้าคอมมิวนิสต์อยู่ที่เขาวราชนี่เอง ผมจ่ายเงินเลี้ยงพวกนักเลงหมดไปสามสี่ร้อยบาท จึงได้ทราบเรื่องนี้... สกซำพ่อค้าเงินเจ้าของร้านค้าเครื่องหนังแห่งหนึ่งทางถนนเขาวราชคือหัวหน้าคอมมิวนิสต์คนหนึ่งประจำประเทศไทย มีแผนการที่จะก่อการจลาจลเพราะหวังผลในทางการเมืองเร็ววันนี้... แน่นนอนครับพี่ที่ต้องมีเงินจ่ายสำรองนับแสนทีเดียว และเบิกจ่ายได้ทุกเวลา เพราะมันบอกกับผมว่า คณะคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยมีเงินทุนสนับสนุนหลายล้าน ผู้ที่ร่วมงานกับมันจะได้รับเงินรางวัลอย่างคุ่มค่า หลังจากที่ได้ทำงานชิ้นหนึ่งๆ ล่วงไป”⁸⁴

หรือข้อความในนวนิยายเรื่อง เสือใบ ที่กล่าวถึงขบวนการคอมมิวนิสต์ที่จะต้องมีการเงินเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการ อันเป็นภาพลักษณ์ในด้านลบ ดังข้อความที่ว่า

“นายโจรจีนคอมมิวนิสต์ได้ออกคำสั่งว่า “ให้สังหารเช็ดคำทุกๆ คน ถึงแม้จะวางอาวุธ ยอมจำนนก็ตาม” และในทำนองเดียวกัน เสือใบได้ออกคำสั่งแจ้กับบรืวารของเขา “โดยเฉพาะพวกโจรคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยต่อประเทศไทยของเราอย่างร้ายแรง ขอให้เช็ดคำทุกคนทำการรบ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเมตตากรุณา”⁸⁵

⁸⁴ ป. อินทปาลิต, เสือใบเล่ม 1, หน้า 53-55.

⁸⁵ ป. อินทปาลิต, เสือใบ ตอน โจรคอมมิวนิสต์, หน้า 73-74.

หรือข้อความ ในนวนิยายเรื่อง เสือใบ ที่ว่า

“เพื่อเดินทางออกไปนอกดินแดนประเทศไทยไปรวมกำลังกับกองโจร
คอมมิวนิสต์ในมลายูเปิดฉากการรุกรานประเทศไทยต่อไป พยายาม
ก่อความวุ่นวายและสันติสุขของชนชาติเอเชียทุกประเทศ เพื่อหวังให้ลัทธิ
คอมมิวนิสต์เข้าครอบครองโลกทางซีกนี้”⁸⁶

ภาพลักษณ์ของ “คอมมิวนิสต์” ถือได้ว่าเป็นภาพลักษณ์ที่มีความสอดคล้องอย่างมากกับ
สภาพการเมืองและสังคมในช่วงเวลานั้นที่สังคมไทยมีความหวาดกลัวอย่างมากกับกลุ่ม
คอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวจีนเนื่องจากใน
ช่วงเวลานั้นประเทศจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2492
ภายหลังการได้รับชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์ นำโดยเหมาเจ๋อตงที่เน้นความเสมอภาคเท่าเทียม
กันของประชาชน ประกอบกับการอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยเป็นจำนวนมากของกลุ่มชาวจีน ส่งผล
ให้รัฐบาลเกิดความหวาดระแวงว่ากลุ่มชาวจีนที่ลักลอบเข้ามายังประเทศไทยเหล่านี้ จะนำเอาลัทธิ
คอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่ จึงได้มีการออกนโยบายและกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามคอมมิวนิสต์
และ สั่งปิดโรงเรียนจีน ที่อาจเป็นแหล่งซ่องสุมของพวกพรรคคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงการจับกุม
ครูชาวจีนในเวลาต่อมาด้วย ดังจะเห็นจากข่าวในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ที่กล่าวถึงการสั่งปิด
โรงเรียนจีน และจับกุมชาวจีนอพยพ ที่ว่า

“รัฐบาลสั่งปิดโรงเรียนจีนเพิ่มอีก 12 แห่งในกรุงเทพฯ และ
7 แห่งในต่างจังหวัด เพราะกลัวว่าชาวจีนจะใช้โรงเรียนเป็น
แหล่งมั่วสุม และสอนแนวคิดคอมมิวนิสต์ดังกล่าวแก่
เด็กนักเรียน...ตำรวจจับกุมชายชาวจีน 3 คน ซึ่งเข้าข่ายผู้
ต้องสงสัยว่าจะนำลัทธิคอมมิวนิสต์มาเผยแพร่ในไทย”⁸⁷

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายของ ป. อินทปาลิตทั้งสอง
เรื่องนี้ต่างก็ให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนในด้านลบ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมในขณะนั้นที่ทั้ง
กระแสการกีดกันทางเชื้อชาติ แนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่มองกลุ่มคนที่ไม่ได้มีเชื้อชาติไทย
เป็น “คนอื่น” และภัยจากคอมมิวนิสต์ที่มีความรุนแรงอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งมีผล

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80-81.

⁸⁷ หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ปีที่ 5 ฉบับที่ 1782 วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2492, หน้า 4.

สืบเนื่องให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2490 ยังคงมีลักษณะเป็นไปในแง่ลบ อย่างไรก็ตามในทศวรรษ 2490 นี้ก็ได้มีนวนิยายที่แสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ดีของชาวจีนในด้านความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังเช่น คุณเปรม ในนวนิยายเรื่อง สี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (พ.ศ. 2492) สะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนได้มีการพยายามปรับตัวให้กลายเป็นไทยสร้างภาพของคุณเปรมซึ่งเป็นตัวเอกฝ่ายชายให้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากตัวเอกของนวนิยายในช่วงทศวรรษนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ได้ให้คุณเปรม ซึ่งรับราชการในตำแหน่งมหาดเล็กในวัง มีเชื้อสายจีน ดังจะเห็นได้ว่า

“แล้วเจ้าคุณพ่อเขาเป็นใครคะ?” ซ้อยซักต่อ “ท่านอยู่กรมท่าซ้าย เป็นเศรษฐีใหญ่ทีเดียว บ้านตึกเขาอยู่ริมคลองพ้อม ฉันเคยไปเที่ยวกับแม่น้าเขาคนหนึ่ง โอ๊ย! เขาร่ำรวยกันเหลือเกินละ ในห้องคุณหญิงฉันยังได้เห็นทองเป็นทึบๆ วางจากพื้นเกือบจดพาด ข้าทาสผู้คนเขาก็มาทักเงินทั้งไทย คุณเปรมเขาเป็นลูกคนเดียว แล้วยังไม่มีเมียมีเรือน นิสัยใจคอกริยามารยาท รูปสมบัติทรัพย์สินสมบัติเขาดีพร้อม คนอย่างนี้ใครได้ก็นับว่ามีบุญ”⁸⁸

หรือข้อความที่ว่า

“ในที่สุดก็เลี้ยวเข้าประตูบานใหญ่หลังหนึ่ง มีตึกสองชั้นตั้งตระหง่านอยู่เบื้องหน้า รดยั้งคงวิ่งต่อไปตามถนนกรวดในบ้าน พลอยสังเกตเห็นว่าบ้านนี้ไม่ใช่บ้านเล็ก ทั้งตัวตึกใหญ่โตกว้างขวางกว่าบ้านที่คลองบางหลวง รอบตึกมีกระดางลายครามใบใหญ่ๆ ใต้อันไม้ค้ำตั้งอยู่เป็นระยะและตามขอบถนนก็ตั้งอ่างลายครามใบใหญ่ๆ ปลุกบัวอยู่ในนั้น รูปร่างของตึก สิ่งประดับประดา เท่าที่แลเห็นตลอดจนบรรยากาศทั่วไป บอกให้รู้ได้ว่า เจ้าของบ้านมีเชื้อสายจีนและเป็นเศรษฐี”⁸⁹

จากข้อความที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ได้ให้คุณเปรมเป็นตัวแทนของชาวจีนที่สามารถเข้ารับราชการทำงานอยู่ในวัง ซึ่งเป็นภาพที่ขัดแย้งต่อสภาพสังคมและนโยบายของรัฐใน

⁸⁸ คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., สี่แผ่นดิน (กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า, 2504), หน้า 248.

⁸⁹ คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., เรื่องเดิม, 318.

ช่วงเวลานั้นที่มีการกีดกันทางเชื้อชาติ แต่นัยหนึ่งก็เป็นการบ่งบอกถึงการปรับตัวให้เป็นไทยหรือ การแสดงว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ไม่ได้เป็น “คนอื่น” ซึ่งในประเด็นนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ ได้กล่าวว่าเป็นการสร้างภาพและแฝงแนวคิดเรื่อง “การกลายเป็นไทย” ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ผ่านนวนิยาย โดยให้พระเอกคือ คุณเปรม เป็นจีน “ลูกหลานพระยาโชฎีก” ที่ได้ “กลายเป็นไทย” อย่างสมบูรณ์ คือมีความรักใน “ความเป็นไทย” อย่างลึกซึ้ง”⁹⁰

การที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้สร้างภาพลักษณ์ของคุณเปรม ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวจีนให้มีความ เป็นไทยนั้น เนื่องจากในระยะต้นทศวรรษ ดังกล่าวนี้นี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ต้องการดำรงตำแหน่งทาง การเมือง อีกทั้งกระแสสังคมที่ต้องการชาวจีนอพยพให้ปรับตัวกลายเป็นไทย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ จึงเน้น ความเป็นไทยที่การกระทำ มีความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทย และในเวลาเดียวกันนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ก็ตระหนักดีว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม มิได้มีอำนาจที่แท้จริงอยู่ในมืออีกแล้ว และ พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่ 9 ก็ได้เสด็จกลับมาประทับในเมืองไทยเป็นการถาวรแล้ว ในขณะที่ ปัญญาชนฝ่ายนิยมเจ้าได้นำเสนออุดมการณ์ “แบบไทย” อีกครั้งหนึ่งนับตั้งแต่ปีแรกที่สงครามโลก ครั้งที่ 2 ยุติลง อุดมการณ์ “แบบไทย” นี้ให้ความสำคัญอย่างสูงแก่การปกครองและวัฒนธรรมไทยที่มี สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหัวใจ ว่าเป็นที่มาของระเบียบความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้า ในบรรยากาศเช่นนี้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์จึงได้พยายามสร้างความเป็นไทยขึ้นมาใหม่ที่มิได้เน้นเรื่อง เชื้อชาติ แต่เน้นความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มาแทน⁹¹

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นว่านวนิยายในช่วงทศวรรษ 2490 ยังคงให้ภาพลักษณ์ของ ชาวจีนเป็นไปในแง่ลบ ทั้ง “คนอื่น” คอมมิวนิสต์ พ่อค้าที่คดโกง ชูดเลียด เอารัดเอาเปรียบ แม้ว่าจะ มีการแสดงภาพลักษณ์ของชาวจีนในเรื่องความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่ เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็สอดคล้องกับสภาพสังคมการเมือง วัฒนธรรมไทยที่ ยังคงเน้นการกีดกันทางเชื้อชาติ และการหวาดระแวงภัยจากคอมมิวนิสต์

2.5.3 ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในนวนิยายทศวรรษ 2500: กรณีศึกษานวนิยาย เรื่อง เล็บครุฑ (พ.ศ. 2500) ของ พนมเทียน

นวนิยายเรื่อง เล็บครุฑ ของ พนมเทียนเป็นนวนิยายที่ออกสู่สายตาประชาชนเป็นครั้งแรก ในนิตยสาร เพลินจิตรายสัปดาห์ ต่อมาจึงมีการรวมเล่มพิมพ์อีก 4 ครั้งในปี พ.ศ. 2500 ทั้งสิ้น นวนิยายเรื่องนี้มีการนำเสนอสภาพของสังคมในช่วงทศวรรษ 2500 ที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง

⁹⁰ สายชล สัตยานุรักษ์, ประวัติศาสตร์ความคิด “ชาติไทย” กระแสหลัก ใน ประวัติศาสตร์ความคิดไทยกับแนวคิดชุมชน, หน้า 57.

⁹¹ สายชล สัตยานุรักษ์, การเมืองและการนิยาม “ความเป็นไทย” โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, (กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยที่ได้รับทุน สนับสนุนการวิจัยจาก สกว., 2548), หน้า 26-45.

ทางการเมืองในหลายๆ ด้าน ทั้งทางการเมืองแบบฟอซุนอุปถัมภ์ และสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนผ่านเป็นแบบทุนนิยม โดยนวนิยายได้สะท้อนภาพสังคมผ่านนวนิยายแนวอาชญากรรม บู้ โลก โผน ของสังคมไทยในช่วงกึ่งพุทธกาล อาจกล่าวได้ว่า เป็นต้นกำเนิดของวงการอาชญาวิทยาทันทีทั้งหลายที่ถูกผลิตตามมาในยุคหลัง ไม่ว่าจะป็นเนื้อหา ลีลา และแบบแผนของการเขียนที่แตกต่างนวนิยายในช่วงเวลาเดียวกันที่เป็นแนวรัก พาฝัน จากวิธีการดำเนินเรื่องที่แตกต่างนี้เอง ทำให้นวนิยายแนวนี้ได้รับความนิยมมากในช่วงทศวรรษ 2500

โดยเนื้อหานี้ พนมเทียน ได้เริ่มต้นจากตัวละคร ชื่อ “ซิพ ชูชัย” ที่มีอาชีพนักสืบ และมีรหัสคือ 6-6-6 เพื่อใช้ในการปราบปรามกลุ่มอั้งยี่คณะ “สิ่งเอ็ง” ที่เป็นกลุ่มต่างดาวเข้ามาก่อความวุ่นวายในประเทศไทยในขณะนี้ โดยชื่อสิ่งเอ็งนี้ แปลเป็นไทยว่า นกอินทรี แต่ส่วนใหญ่เรียกว่า “เล็บครุฑ” ซึ่งกลุ่ม “เล็บครุฑ” นี้ได้เข้ามามีอิทธิพลทางการเมือง และปล้นฆ่าเพื่อจโมยทรัพย์สินเงินทองของประชาชน ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั่วทุกมุมเมือง ส่งผลให้กรมตำรวจต้องการทำลายล้างอิทธิพลของกลุ่มอั้งยี่กลุ่มนี้ และในนวนิยายเรื่อง เล็บครุฑนี้ พนมเทียนก็ได้มีการเขียนถึงตัวละครที่มีเชื้อสายจีน โดยให้ภาพลักษณ์ตัวละครชาวจีนเป็นไปในลักษณะลบ ทั้ง ผู้ร้าย นักเลง นักฆ่า ที่ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชน รวมไปถึงเป็นกลุ่มพ่อค้าที่คดโกง ชูครีคชาวบ้าน⁹² ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.5.3.1 ภาพลักษณ์ “คนอื่น”

- กริช คำจร กล่าวถึง นายอาทร หรือ หม่ายู่เล้ง ที่มีเชื้อสายจีนในลักษณะถูกดูว่าเป็นชาวต่างดาว ดังข้อความต่อไปนี้

“เฮ้ย! บ้านนายอาทร-แกดันไปเปลี่ยนชื่ออะไรให้เขา”
 “บ๊ยะ! แล้วกัน ไม่รู้แล้วอย่าอวดคิซึ หม่ายู่เล้ง หรือ นายอาทร ก็คือคนเดียวกันที่ชาวถนนเพชรบุรี เขาเรียกเจ้าสัวนั่นแหละ ถ้าจะเปลี่ยนของเขาเองนะ เปลี่ยนเพื่อป้องกันภัยต่างดาว และสิทธิต่างๆ เท่าที่คนไทยคนหนึ่งจะมีได้ ความจริงจ่ายปีละ 400 บาท มันเป็นเรื่องขี้ไก่ แต่สิทธิข้อหลังนั่นซิ เรื่องใหญ่แถมจึงรู้จักเขาเพียงในนาม อาทร ทิพย์พาณิชย์ ฟังเข้าคำดีเหมือนกัน ไม่รู้ ๆ ผนฯ ท่านคนใดเปลี่ยนให้ กัน ไม่ได้สืบเสียด้วย”⁹³

⁹² โปรดดูรายละเอียดใน พนมเทียน, เล็บครุฑ (กรุงเทพฯ: ผ่านฟ้าพิทอ, 2514), หน้า 1-14.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

หรือข้อความที่ว่า

“ก็เจ้าสัวอาทร คนเดียวกันอีกนั่นแหละ เบี้ยผู้เลี้ยง เป็นสำเนียงใน
ภาษาแต้จิ๋ว แต่หม่าผู้เลี้ยงเป็นสำเนียงในภาษาแมนดาริน รวมความ
แล้วหมายถึงมังกรผู้ยิ่งใหญ่ หรือสัตว์พิสดารอะไรทำนองนั้นแหละ
แต่คำว่าอาทร ที่แก่เปลี่ยนมาเสีย โกวี่นี่มันไม่เห็นจะมีความหมายอะไร
ในชื่อเดิมเลย นายอาทร นายเบี้ยผู้เลี้ยง นายหม่าผู้เลี้ยง คือ นายเศรษฐีใหญ่
ที่เรากำลังไปหาเขาเดี๋ยวนี้แล้ว เกี่ยวกับ ไอ้เล็บครุฑ ที่กำลังเอื้อมมือ
เข้ามาจะตะครุบคอหอยเขา เข้าใจ?”⁹⁴

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีการล้อเลียนชื่อแซ่ อันเป็นสิ่งที่กีดกันชาวจีนจนต้อง
เปลี่ยนชื่อแซ่กลายเป็นไทยตามที่รัฐไทยต้องการให้ชาวจีนกลายเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีข้อความที่
แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสัญชาติของคนจีนให้เป็นไทยเพื่อสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่
ต้องการให้คนจีนมีความเป็นไทยมากขึ้น รวมทั้งไม่เป็น “คนอื่น” ที่แตกต่างจากสังคมไทย ดัง
ข้อความที่ว่า

“ด้วยสมาคมของเราสืบทราบมาว่า คุณเป็นคนจีนที่เพิ่งเปลี่ยนแปลง
สัญชาติไทย ตลอดจนมีการค้ำประกันเป็นหลักฐาน เป็นผู้มีความดี
และอิทธิพลในวงการค้ายังคนหนึ่ง พอที่จะสละทรัพย์สินเพียงส่วนน้อย
ของคุณให้แก่สมาคม”⁹⁵

- กริช วิจารณ์ลักษณะการพูดของ ชิวจู้ คนใช้ของนายหม่าผู้เลี้ยงในลักษณะที่ดูถูก
ล้อเลียนการพูดภาษาไทยไม่ชัด และมองเป็น “คนอื่น” ดังข้อความที่ว่า

““พูดไทยได้ดีเกินคาด” กริชกล่าวมาเรื่อยๆ “แต่เสียอย่างเดียว
สำเนียงไม่ค่อยชัดหน่อยเท่านั้น เธอจะพูดให้ชัดเจนหน่อยได้ไหม”
ชิวจู้ก้มหน้า อุทานอะไรออกมาเป็นภาษาจีนสองสามคำ หล่อนจะ
อายหรือเกิดความรู้สึกลึกละในคำพูดตรงๆของเขาเช่นไรมิทราบได้”⁹⁶

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่พูดไม่ชัด มักจะโดนดูถูกให้เป็นตัวตลก มีผลมาจากแนวความคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่มองคนที่มี ความแตกต่างจากสิ่งที่คนไทยต้องการ และต่างจากแบบแผนวัฒนธรรมของส่วนกลางที่กำหนดโดยรัฐ ทำให้มองกลุ่มคนที่แตกต่างเหล่านี้เป็น “คนอื่น” และดูถูกว่าเป็นเรื่องตลกขบขัน เช่น การพูดไม่ชัดของคนจีน ดังที่เสนอไว้ข้างต้น

2.5.3.2 ภาพลักษณ์ นักฆ่า นักเลง กลุ่มผู้ร้าย และมีอิทธิพล เป็นภัยต่อประเทศชาติ

- “สิ่งเอ็ง” หรือ “เล็บครุฑ” สมาคมอั้งยี่ของชาวจีนที่สร้างความเดือดร้อนไปทั่วทั้งเมือง ดังข้อความต่อไปนี้

“ง่า...ฉันเคยได้ยินแต่พฤติกรรมของมัน ความทารุณโหดร้าย ความมีอำนาจ หรือถ้าจะรู้ก็เพียงว่า “สิ่งเอ็ง” หมายถึงมฤตยู มันมีความหมายสำหรับพวกเรามาก”⁹⁷

หรือข้อความที่ว่า

“ถูกแล้วมันเป็นสัญลักษณ์ของคณะ “สิ่งเอ็ง” ที่กำลังอาละวาด อยู่ในขณะนี้ “สิ่งเอ็ง” เป็นภาษาแต้จิ๋ว มีความหมายถึงนกใหญ่ หรือ อินทรี...ลัทธิของสมาคมนอกกฎหมายนี้ กำลังแพร่ระบาด ปกคลุมและครอบครองทรงอิทธิพลอยู่เหนือชาวจีนทุกคนในประเทศของเรา มีผลกระทบกระเทือนถึงความปลอดภัยของประเทศชาติอย่างร้ายแรง เพราะมีการแทรกซึมในทางการเมืองอยู่กว่าครึ่ง ยิ่งกว่านั้นยังเป็นมหาศัตรูตัวฉกาจของสวัสดิภาพแห่งปวงชน”⁹⁸

- ปีเตอร์ วอง นักฆ่าของกลุ่ม “เล็บครุฑ” ที่สามารถฆ่าคนได้อย่างเลือดเย็น ที่ตำรวจต้องการตัวมาก ดังข้อความต่อไปนี้

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

“เจ้าคนนั้นชื่อ ปีเตอร์ วอง ที่คนของสารวัตรสะกดรอยตาม
 อยู่ในขณะนี้ ชื่อมันฟังพิลึกก็ก๊อ้นเองแหละครับ มันเป็น
 ลูกจีนเกิดในเมืองไทย ไม่มีใบต่างด้าวอะไรดอก สารวัตรเรียก
 มันว่า ไอ้ว่องดีกว่า เพราะมันชำนาญฆ่าคนได้เนบเนียนเท่าๆ
 กับสารวัตรนั่นแหละ ผิดกันก็เพียงแต่มันนอกกฎหมาย แต่สารวัตร
 ในกฎหมาย”⁹⁹

- กิม สมาชิกของกลุ่ม “เล็บครุฑ” มีนิสัยนักเลง ผู้ร้าย ดังข้อความที่ว่า

“ส่วนคนที่นำหน้าคือเจ้ากิมกระ โจนพรวดหายเข้าไปในห้อง
 หนึ่ง กริชไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปเลยแม้แต่วินาทีเดียวก้าวสว
 เข้าถึงหน้าห้องฉิบประตุโครม... โต้ะหินที่เจ้ากิมหลบอยู่ปลิวเป็น
 เศษว่อน วายร้ายลูกจีนแผ่นดินนี้ผ่านกระจกฝ้าของห้องพิเศษหลุด
 ออกไป”¹⁰⁰

2.5.3.3 ภาพลักษณ์ เจ้าชู้ ชีโก ลามก

- เบ็ญเลี้ยง หนู่มแก่ชาวจีนที่ชอบผู้หญิงรอบตัว มีเมียเก็บและเมียน้อยไปทั่ว ดังข้อความที่ว่า

“เฮ้ย! ดูตาเบ็ญเลี้ยงซิวะ นั่งหัวเราะต่อกระซิกอยู่กับแม่สาวใช้ซิวจู
 หน้าเหมือนหุ่นคนนั้น ยังกะหนู่มสักสิบห้า สิบหกขวบ ตาเบ็ญเลี้ยง
 นี้มันเป็นหนึ่งในสมาคมชีกอ กุมกบาล มานานแล้ว มาเฮอะ มาเท่าไร
 เท่ากัน เสือเฒ่าไม่ถอย”¹⁰¹

หรือข้อความที่ว่า

“แม้จะมีอายุแล้วก็จริงนาอาหารเคยมีชื่อเสียงในเรื่องที่ถูกฤษฎ์บอก
 เมื่อสักครู่นี้ โดยที่เขาเองก็ทราบมาก่อนเช่นกัน เศรษฐินักค้าผู้มีชื่อ

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 301.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 313.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

นอกจากจะมีเมียน้อยนับสิบ ยังมี “นังเล็ก ๆ” หน้าตาออกตะโพกค้ำๆ
อย่างชีวจู้ไว้นวดอีกมาก และมักสลับเปลี่ยนหน้าอยู่เสมอ”¹⁰²

ภาพลักษณ์ลามก ซึ่กอนี้ ก็เป็นภาพลักษณ์ในแง่ลบอีกภาพหนึ่งของชาวจีน ที่นวนิยาย
ในช่วงทศวรรษ 2480-2500 โดยได้ให้ภาพในลักษณะที่กล่าวถึงชาวจีนบางกลุ่มว่าเป็นคนที่มักมาก
ในกามารมณ์ มีภรรยาเล็กภรรยาน้อยจำนวนมาก อันเป็นลักษณะของคนที่ไม่ซื่อสัตย์
ต่อภรรยา ซึ่งภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้ ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวความคิดกระแสหลักของวัฒนธรรม
ไทย และนโยบายชาตินิยมที่เน้นการกีดกันทางเชื้อชาติ ในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ที่ได้ปลูกฝังใน
เรื่องการมองกลุ่มคนที่แตกต่างทางชาติพันธุ์กับตนเองเป็นคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวจีน ซึ่ง
ในช่วงเวลาดังกล่าวได้อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก ประกอบกับสามารถเข้ามาจับบทบาททาง
เศรษฐกิจ รวมไปถึงการหวาดกลัวภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย และจากแนวความคิดดังกล่าวนี้เอง
ทำให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนในช่วงทศวรรษ 2480-2500 มีลักษณะในแง่ลบ โดยลักษณะดังกล่าวนี้
ยังได้ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายที่ผู้เขียนได้มีการผลิตขึ้นภายใต้สภาพสังคมที่มอง
กลุ่มชาวจีนเป็น “คนอื่น” เป็นศัตรูของสังคมไทย จึงทำให้นวนิยายในช่วงนี้สะท้อนภาพลักษณ์
ของชาวจีนเป็นไปในแง่ลบมากกว่าด้านบวก

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายเรื่อง เล็บครุฑ ที่ได้ถูกผลิต
ขึ้นในช่วงทศวรรษ 2500 นั้นก็ยังได้ให้ภาพของชาวจีนในด้านลบ เป็นผู้ร้าย เป็นภัยต่างๆต่อ
สังคมไทย ไม่แตกต่างกับภาพของชาวจีนในช่วงทศวรรษก่อนหน้านี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งการ
นำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนในด้านลบของนวนิยายไทยในช่วงทศวรรษ 2480-2500 อันเป็นสิ่งที่
แสดงถึงอคติทางชาติพันธุ์ นั้นก็ล้วนแต่มีความสัมพันธ์กับสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และ
วัฒนธรรม ของประเทศไทยในช่วงทศวรรษเหล่านี้ด้วย

2.6. สรุป

วรรณกรรม และนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2480-2500 เป็นผลผลิตที่นักเขียนได้รับอิทธิพล
มาจากสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในช่วงทศวรรษเหล่านี้มาผลิตและสร้างสรรค์ผลงาน
ทางวรรณกรรมขึ้นมา ฉะนั้นภาพลักษณ์ของ “ชาวจีนในไทย” ที่พบในนวนิยายจึงพบว่ามี
ความสัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 2480-2500 พิจารณาได้จากภาพที่นวนิยายที่
สะท้อนให้เห็นว่า ชาวจีนส่วนใหญ่ในนวนิยายนั้นจะถูกให้ภาพในด้านลบ ทั้งภาพของ “คนอื่น” ที่
มีความแตกต่างกับคนในสังคมไทย ทำให้ได้รับการดูถูกเหยียดหยาม และถูกล้อเลียนเวลาที่พูด

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

ภาษาไทยไม่ชัด รวมไปถึงการใช้สรรพนามที่เรียกว่า “เจ๊ก” อันเป็นคำที่แสดงออกถึงการดูถูกไม่ให้เกียรติ และแบ่งแยกกลุ่มชาวจีนเป็น “คนอื่น” ซึ่งประเด็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ “คนอื่น” นี้ ก็มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและบริบทในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ที่กระแสการต่อต้านและกีดกันชาวต่างด้าว โดยเฉพาะชาวจีนมีความรุนแรง โดยสังคมไทยมีทัศนคติที่มองแบบแบ่ง พวกเราพวกเขา ที่ขีดเส้นให้ชาวจีนในไทยเป็น “คนอื่น”

เนื่องจากในช่วงทศวรรษ 2480 นี้ ชาวจีนจำนวนมากได้มีการอพยพเข้ามาอาศัยและทำมาค้าขายอย่างมากในประเทศไทย กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ยังไม่เปลี่ยนแปลงสัญชาติ ยังคงสัญชาติจีนที่ติดตัวมา ประกอบกับชาวจีนเหล่านี้เมื่อเข้ามาหากินในไทย เมื่อได้เงินก็มักจะส่งไปให้ญาติพี่น้องที่อยู่เมืองจีน ส่งผลให้รัฐบาลเกิดความกลัวว่าชาวจีนเหล่านี้จะเข้ามาแย่งอาชีพคนไทย และเป็นภัยต่อสังคมไทย จึงได้มีการปลูกฝังแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่เน้นเชื้อชาติไทย โดยการใช้นโยบายชาตินิยม ที่เริ่มมีมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามช่วงทศวรรษ 2480 ที่เน้นความเป็นเชื้อชาติเดียวกัน ซึ่งการจะทำให้คนในชาติเกิดความสามัคคี และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้น จะต้องหาความแตกต่าง หรือศัตรูที่แสดงให้เห็นว่าเป็น “คนอื่น” มาเป็นสิ่งที่เปรียบเทียบ ซึ่งชาวจีนได้เป็นกลุ่มคนที่รัฐบาลเลือกให้เป็น “คนอื่น” เพราะการอพยพเข้ามาอาศัย ทำมาหากินในเมืองไทย และกอบโกยผลประโยชน์ส่งเงินกลับประเทศจีน รวมทั้งเหตุผลทางการเมืองที่ต้องการให้กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นไทย โดยการเปลี่ยนแปลงสัญชาติด้วย

จากสิ่งต่างๆ เหล่านี้เอง รัฐบาลจึงได้ปลูกฝังจิตสำนึกและอุดมการณ์ความเป็นไทยกระแสหลักให้แก่คนไทย และทำให้เกิดการดูถูกเหยียดหยามชาวจีน ซึ่งเป็น “คนอื่น” หรือ “คนต่างด้าว” ให้เกิดความรู้สึกที่ต่ำต้อย ต้อยค่า และแตกต่างไปจากคนไทย โดยจะเห็นได้จากผ่านพระราชบัญญัติเรื่องสัญชาติ กฎหมายการจำกัดอาชีพ สังคมและวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นไทย รวมไปถึงกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์เอง ดังนั้น จึงส่งผลให้นักเขียนนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ได้ผลิตนวนิยายที่นำเสนอภาพลักษณ์ของชาวจีนให้มีภาพลักษณ์เป็น “คนอื่น” ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งการให้ภาพลักษณ์ “คนอื่น” ก็เป็นสิ่งที่ผู้เขียนได้นำมาสะท้อนผ่านนวนิยายหรือวรรณกรรมนั่นเอง

ภาพลักษณ์ของชาวจีนในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ที่ถูกนำเสนอในฐานะเป็น “คนอื่น” นั้น ได้มีความสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐบาลที่เน้นชาตินิยมแบบกีดกันทางเชื้อชาติ ประกอบกับสภาพการเมือง เศรษฐกิจ และลักษณะวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ยังคงเน้นเรื่องความเป็นพวกเดียวกันที่ยึดเรื่องเชื้อชาติเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่ากลุ่มลูกหลานจีนที่เกิดบนแผ่นดินจะมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย เป็นพวกเดียวกันก็ยังคงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากแนวความคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่ถูกสังคมไทยดูถูกเหยียดหยามทำให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อยและต่ำต้อย

จากลักษณะทางการเมืองและสภาพสังคมดังกล่าวนี้เองทำให้กลุ่มนักเขียนได้เขียนนวนิยายที่สะท้อนสภาพสังคมในช่วงทศวรรษ 2490 โดยการให้ภาพลักษณ์แก่กลุ่มชาวจีนเหล่านี้เป็นภัยแก่สังคมไทยในฐานะ “คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับช่วงเวลาของสังคมไทยที่รัฐบาลได้ตื่นตัวและหวาดกลัวภัยจากลัทธิดังกล่าวคือ ทศวรรษ 2490 ซึ่งมีความสอดคล้องอย่างมากกับภาพลักษณ์ “คอมมิวนิสต์” ของชาวจีนที่ได้เริ่มปรากฏในนวนิยายเรื่อง เสือใบ ในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา แต่ไม่เคยปรากฏในช่วงทศวรรษ 2480 มาก่อน

การให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนในฐานะของ “คอมมิวนิสต์” นี้ ยังมีผลมาถึงทศวรรษ 2500 ที่กระแสความรุนแรงของคอมมิวนิสต์ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ประกอบกับกระแสแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่เน้นความเป็นพวกเดียวกัน โดยการยึดเรื่องเชื้อชาติเป็นสำคัญที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย และจากลักษณะของสภาพสังคม และการเมืองของไทยในช่วงทศวรรษ 2490-2500 นี้เอง จึงส่งผลให้นวนิยายทั้ง 2 เรื่องคือ เสือใบ ของ ป. อินทปาลิต และ เล็บครุฑ ของ พนมเทียน ได้มีการให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนเป็น “คอมมิวนิสต์” ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและสภาพการเมืองในช่วงเวลานั้นด้วย

นอกจากภาพลักษณ์ “คนอื่น” และ “คอมมิวนิสต์” แล้ว ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ยังคงถูกให้ภาพในลักษณะตัวตลก พ่อค้าคดโกง ลามก ไม่มีสัมมาคารวะ ซึ่งล้วนแต่เป็นภาพลักษณ์ในด้านลบของชาวจีนที่มีส่วนสัมพันธ์สืบเนื่องมาจากแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักที่เน้นการกีดกันทางเชื้อชาติ มีอคติทางเชื้อชาติ จึงมองกลุ่มคนที่แตกต่างเป็นศัตรู โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีน ดังนั้นภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในช่วงทศวรรษ 2480-2500 จึงมีลักษณะเป็นไปในแง่ลบ ทั้ง พ่อค้าคดโกงชาติ ลามกชก๊อ คนไม่มีสัมมาคารวะ ตัวตลก แม้ว่าในช่วงทศวรรษ 2490 ภาพลักษณ์ของชาวจีนจะถูกสร้างให้มีลักษณะความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏในนวนิยายไทยช่วงทศวรรษ 2480-2500 มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่ยังคงมีกระแสการกีดกันเชื้อชาติ ความหวาดกลัวภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ของกลุ่มชาวจีน และความเป็น “คนอื่น” ที่ส่งผลต่อการเกิดภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทยในลักษณะแง่ลบต่างๆ ซึ่งแนวความคิดและบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2480-2500 ได้ส่งผลสืบเนื่องไปถึงภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ปรากฏผ่านนวนิยายในช่วงทศวรรษ 2510-ครึ่งแรกของทศวรรษ 2530 ด้วย ดังจะกล่าวในบทต่อไป